

Edukacja obywatelska

**Przewodnik dla organizacji
społecznych**

Aneta Derda

Greta Droździel-Papuga

Michał Mazur

Jędrzej Witkowski

Sylwia Żmijewska-Kwiręg

**KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO**

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

Rządowy Program
Fundusz Młodzieżowy
na lata 2022–2033
**Fundusz
Młodzieżowy**

Rządowy Program
Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich
na lata 2021–2030
NOWE FIO

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Fundusz
Młodzieżowy na lata 2022–2033 oraz Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030

Autorzy i autorki:

Aneta Derda
Greta Drożdziel-Papuga
Michał Mazur
Jędrzej Witkowski
Sylwia Żmijewska-Kwiręg

Redakcja merytoryczna: Monika Prus-Głaszczka

Projekt okładki, skład, łamanie: Robert Wojniusz • atonce.pl

Korekta językowa: Anna Tyka • atonce.pl

Seria: Poradniki NIW-CRSO

© Copyright by Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa
Obywatelskiego, Warszawa 2026

ISBN 978-83-981292-3-7

Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
Al. Jana Pawła II 12, 00-124 Warszawa

Edukacja obywatelska

Przewodnik dla organizacji społecznych

Aneta Derda

Greta Drożdziel-Papuga

Michał Mazur

Jędrzej Witkowski

Sylwia Żmijewska-Kwiręg

Spis treści

Rozdział I. Współpraca organizacji społecznej i szkoły KROK PO KROKU [9](#)

- I.1 Prawne aspekty współpracy organizacji społecznych i szkoły [9](#)
- I.2 Dlaczego warto podejmować współpracę ze szkołą [12](#)
- I.3 Co jest barierą we współpracy [13](#)
- I.4 Możliwe formaty współpracy i warunki ich sukcesu [14](#)
- I.5 Standardy współpracy organizacji społecznej ze szkołą [16](#)

Rozdział II. Przedmiot edukacja obywatelska w szkołach ponadpodstawowych – kontekst i możliwości dla NGO [21](#)

- II.1 Filary edukacji obywatelskiej [23](#)
- II.2 Metody pracy [24](#)
- II.3 Dobre praktyki we wspieraniu kompetencji obywatelskich [25](#)

Rozdział III. Wymagania szczegółowe z podstawy programowej dotyczące sektora pozarządowego [27](#)

- III.1 Konstrukcja wymagań i założenia ich realizacji [27](#)
- III.2 Tematy poruszane w podstawie programowej [29](#)
- III.3 Wymagania szczegółowe dotyczące sektora obywatelskiego [31](#)

Rozdział IV. Działania obywatelskie – jak NGO może wesprzeć uczniów w praktyce [33](#)

Rozdział V. Projekty edukacyjne a sektor obywatelski [41](#)

- V.1 Czym jest projekt edukacyjny [42](#)
- V.2 Etapy realizacji projektu edukacyjnego [43](#)
- V.3 Elastyczność projektów szansą dla NGO [47](#)

Rozdział VI. Sposoby wspierania edukacji obywatelskiej przez organizacje społeczne [51](#)

- VI.1 Autorefleksja dla organizacji [52](#)
- VI.2 Propozycje wsparcia edukacji obywatelskiej przez organizacje społeczne [53](#)

Rozdział VII. Materiały, linki, inspiracje [57](#)

- Gdzie zaglądać, co śledzić? [57](#)
- Biblioteczka [57](#)
- Bibliografia [61](#)

Przedstawicielki i Przedstawiciele organizacji pozarządowych,

wprowadzenie nowego przedmiotu **edukacja obywatelska** to ważny moment dla szkół, ale także dla organizacji społecznych. Otwiera on przestrzeń do bliższej współpracy, dzielenia się doświadczeniem oraz wspólnego wzmacniania sprawczości młodych ludzi.

Organizacje pozarządowe od lat realizują działania, które rozwijają kompetencje obywatelskie, uczą dialogu, współpracy i odpowiedzialności za wspólnotę. Podstawa programowa nowego przedmiotu tworzy szansę, by te doświadczenia włączyć w sposób bardziej systemowy do pracy szkół.

W publikacji znajdziecie odpowiedzi na pytania:

- Jak podstawa programowa definiuje edukację obywatelską?
- W jaki sposób można włączać edukację obywatelską i budowanie postaw obywatelskich w działania organizacji społecznej?
- Jakie są dobre praktyki współpracy organizacji pozarządowych ze szkołami przy wdrażaniu edukacji obywatelskiej?

Przewodnik został przygotowany z myślą o organizacjach społecznych, które chcą współpracować ze szkołami w ramach nowego przedmiotu – edukacja obywatelska. Zawiera on praktyczne wskazówki dotyczące nawiązywania współpracy ze szkołą, wyjaśnienie najważniejszych zapisów podstawy programowej oraz analizę obowiązkowych działań i projektów uczniowskich. Pokazuje, w których momentach szkoła potrzebuje wsparcia oraz jakie formy zaangażowania organizacji mogą być najbardziej użyteczne.

Mamy nadzieję, że przewodnik stanie się inspiracją do partnerstw, które realnie wzmocnią młodych ludzi i ich udział w życiu społecznym.

— *Autorki i autorzy*

Jak poruszać się po przewodniku

KROK 1: Relacja i zasady (rozdział I). Zaczynamy od fundamentów

Zanim wejdziemy do klasy, musimy wiedzieć, jak zapukać do drzwi szkoły. W tej części przedstawiamy „instrukcję obsługi” współpracy: od kwestii prawnych, przez standardy współpracy, aż po wskazówki, jak rozmawiać z dyrekcją i nauczycielami, by budować partnerstwo oparte na zaufaniu.

KROK 2: Wiedza i kontekst (rozdziały II i III)

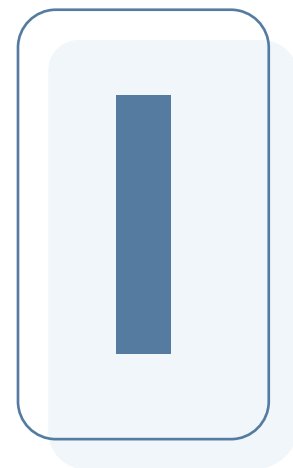
W kolejnych rozdziałach przyglądamy się nowemu przedmiotowi – edukacji obywatelskiej. Wyjaśniamy, jakie cele stawia przed szkołą ministerstwo i gdzie w tym wszystkim jest miejsce dla organizacji pozarządowej (NGO). Analizujemy podstawę programową pod kątem konkretnych punktów, które wprost odwołują się do roli sektora społecznego.

KROK 3: Praktyka i działanie (rozdziały IV, V i VI)

Na koniec przekładamy teorię na konkretne formaty działań. Analizujemy wymagane prawem działania i projekty obywatelskie uczniów oraz prezentujemy katalog konkretnych sposobów wsparcia.

Współpraca organizacji społecznej i szkoły

KROK PO KROKU

Sylwia Żmijewska-Kwiręg

Współpraca z systemem oświaty bywa wyzwaniem. Mimo że zarówno szkoły, jak i organizacje społeczne deklarują gotowość do współdziałania, różnice w sposobie pracy, języku i tempie podejmowania decyzji często utrudniają budowanie trwałych partnerstw. Organizacje mają duże doświadczenie w pracy z młodzieżą i realny potencjał do wspierania jej sprawczości, jednak w praktyce rzadko udaje się włączyć je w działania szkół w sposób systemowy i długofalowy.

Z danych publikowanych na portalu ngo.pl oraz z raportu Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej i Fundacji Pole Dialogu [1] z 2021 r. wynika, że dla ponad 70% organizacji społecznych działających w Polsce dzieci i młodzież są główną grupą docelową. Jednocześnie tylko niecałe 13% z nich prowadzi działania w obszarze **edukacji i wychowania**, angażując się w systematyczną współpracę z placówkami oświatowymi (szkołami i przedszkolami).

I.1 Prawne aspekty współpracy organizacji społecznych i szkoły

Aktualne prawo zapewnia szkole i organizacjom społecznym wystarczające warunki, by mogły podejmować zarówno incydentalną, jak i długofalową współpracę. Może ona obejmować różne obszary – od planowania, wzmocnienia i współprowadzenia procesów edukacyjnych i wychowawczych, poprzez wspieranie szkoły w kwestiach związanych np. z doskonaleniem zawodowym kadry, zarządzaniem przestrzenią, aktywizacją sportową czy profilaktyką zdrowotną, aż po realizację wspólnych działań na rzecz lokalnych społeczności.

[1] P. Zalewski, W. Wilk, M. Gałek, *Włącz szkołę! Raport z badania eksploracyjnego. W stronę współpracy: organizacje społeczne i szkoły*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej – Fundacja Pole Dialogu, Warszawa 2021. Raport dostępny jest na stronie: <https://poledialogu.org.pl/w-strone-wspolpracy-organizacje-spoeczne-i-szkoly> (19.12.2025).

W Polsce działalność organizacji społecznych reguluje **ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** [2]. Współpraca szkół z organizacjami opiera się na wymienionych w ustawie zasadach: pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności.

Zasada pomocniczości (subsydiarności) zakłada, że jeśli szkoła ma potencjał do poradzenia sobie z problemami, to NGO powinny pozostawić jej pole do działania.

Zasada suwerenności zakłada, że zarówno szkoła, jak i NGO zachowują niezależność we wzajemnych relacjach, z prawem do opinii odmiennych.

Zasada partnerstwa zakłada współdziałanie szkoły i NGO na rzecz określonych celów w przekonaniu, że łącząc kompetencje i zasoby, mogą osiągnąć lepsze rezultaty.

Zasada efektywności wymaga od szkoły i NGO stałego podnoszenia własnego potencjału w celu sprawnego realizowania ustalonych zadań.

Zasada standaryzacji obejmuje **wspólne** i zorganizowane określenie zasad realizacji **wspólnego** działania.

Zasada jawności zakłada, że szkoła i NGO udostępniają sobie wzajemnie pełną i prawdziwą informację na temat obszarów swojego działania.

Zasada uczciwej konkurencji zakłada, że np. różne NGO mają dostęp do szkoły w zakresie upowszechniania swojej oferty.

Współpraca pomiędzy organizacjami a szkołą nawiązywana jest przede wszystkim w obszarze wspierania działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i profilaktycznej placówki. Możliwe jest również korzystanie przez organizację z bazy szkolnej przy realizacji celów statutowych niezwiązanych z działalnością szkoły – wymagane jest wtedy podpisanie porozumienia o współpracy między organizacją i dyrektorem szkoły.

Kwestię zaangażowania organizacji w szkole doprecyzowuje też **ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe** [3]. Do szkoły mają dostęp stowarzyszenia i inne organizacje (z wyjątkiem partii i organizacji politycznych), których celem jest działalność wychowawcza

[2] Dz.U. 2003 Nr 96 poz. 873, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873> (19.12.2025).

[3] Dz.U. 2017 poz. 59, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20170000059> (19.12.2025).

albo rozszerzanie oraz wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły lub placówki.

Obecność organizacji w szkole wymaga **zgody dyrektora** oraz **uzyskania pozytywnej opinii rady rodziców** (po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności). Dyrektor jest też osobą kontrolującą jakość oferty organizacji społecznej – weryfikuje jej spójność z programem profilaktyczno-wychowawczym i programami nauczania oraz dba o to, by nie zaburzała szkolnych procesów, lecz je wzmacniała. Dlatego dyrektor może (choć nie musi) zwrócić się do organizacji pozarządowej o przedstawienie:

- aktualnego odpisu z właściwego rejestru sądowego lub ewidencji, potwierdzającego formę prawną i nazwiska osób reprezentujących organizację,
- aktualnego statutu określającego cele organizacji,
- opisu programu lub projektu, który będzie realizowany na terenie szkoły,
- informacji na temat osób prowadzących zajęcia,
- informacji o źródłach finansowania realizowanego projektu lub programu,
- rekomendacji od innych podmiotów korzystających już z propozycji danej organizacji itp.

Przy podejmowaniu przez organizacje społeczne współpracy ze szkołami obowiązują też dodatkowe krajowe, lokalne i wewnątrzszkolne przepisy, m.in.:

- **ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich** [4], nakładająca obowiązek opracowania i wdrożenia polityki ochrony dzieci (w tym m.in. obowiązek weryfikacji osoby, która ma mieć kontakt z małoletnimi, poprzez przedłożenie przez nią zaświadczenia o niekaralności) [5];
- **Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych** [6] (ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych – RODO [7], precyzujące zasady gromadzenia i przetwarzania danych osobowych – w tym wizerunku – uczestników działań organizacji społecznych);

[4] Dz.U. 2024 poz. 560, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20240000560> (15.12.2025).

[5] Więcej na ten temat można znaleźć w bibliotece Narodowego Instytutu Wolności (NIW), w poradniku prezentującym przykładową taką politykę: <https://niw.gov.pl/czytelnia/dziecko-w-organizacji-pozarządowej-standardy-ochrony-małoletnich> (19.12.2025).

[6] <https://uodo.gov.pl/pl/404/224> (19.12.2025).

[7] Więcej na ten temat w poradniku opracowanym przez NIW: <https://niw.gov.pl/czytelnia/eporadnik-rododla-ngo> (19.12.2025).

- **zarządzenia lokalnych władz** precyzujące np. zasady nawiązywania współpracy między szkołami a organizacjami społecznymi lub finansowania zadań publicznych przez nie realizowanych;
- **wewnątrzszkolne przepisy** regulujące standardy współpracy z zewnętrznymi podmiotami.

W niektórych gminach istnieją też osobne polityki i dokumenty strategiczne, które opisują długofalową perspektywę takiej współpracy, jej znaczenie dla polityki edukacyjnej regionu oraz narzędzia wsparcia (rozwiązania prawne, finansowe, organizacyjne). Towarzyszące temu pozytywne nastawienie władz lokalnych do współdziałania szkoły z organizacjami społecznymi, a także gromadzenie i upowszechnianie dobrych praktyk modelują w środowisku edukacyjnym taką współpracę i ułatwiają kontakty między szkołą a organizacją. Uwiarygodniają także działania organizacji społecznych oraz podnoszą ogólną wiedzę w lokalnym środowisku na temat celów ich działalności [8]. Dlatego warto zadbać szerzej o widoczność organizacji w lokalnym środowisku (np. poprzez lokalne media czy wydarzenia dla społeczności lokalnej), jej zaangażowanie w różnorodne działania oraz aktywny udział w życiu publicznym (np. poprzez udział w konsultacjach, wysłuchaniach, posiedzeniach rad czy komisji).

I.2 Dlaczego warto podejmować współpracę ze szkołą

Zarówno organizacje społeczne, jak i szkoły nie tylko mają wspólne cele związane z podejmowaniem współpracy, ale też odnoszą z niej realne korzyści:

- Organizacje, kierując swoje działania na rzecz edukacji, **istotnie wpływają na polityki publiczne i zmianę społeczną** (co jest ich naturalnym celem działania). Dla szkół organizacje społeczne są **źródłem ekspertyzy** w określonych dziedzinach (np. prawa człowieka, ekologia, edukacja obywatelska, edukacja kulturalna), innowacyjnych narzędzi i metod (np. w zakresie partycypacji czy angażowania uczniów i uczniów).
- Szkoły, dzięki różnorodnej ofercie organizacji społecznych, **wzbogacają swoją ofertę edukacyjną** oraz **profesjonalizują** codzienne działania. Uzyskują też **szybko wsparcie** w sytuacji konieczności niestandardowego reagowania na nowe wyzwania (np. edukacja zdalna, wojna w Ukrainie, reformy, zmieniające się prawo), ponieważ to właśnie organizacje społeczne działają bardziej elastycznie niż system oświaty.
- Współpraca z organizacjami pozwala szkole inicjować **niestandardowe usługi** i budować konkurencyjną na rynku lokalnym markę (co w obliczu niżu demograficznego i nadchodzącej konieczności zamykania

[8] Warto wspomnieć, że przed 2023 r. podejmowane były – na poziomie krajowym – próby ograniczenia lub utrudnienia możliwości współpracy między szkołami a organizacjami społecznymi oraz zwiększenia kontroli tej współpracy przez kuratoria.

lub łączenia placówek może mieć duże znaczenie). Dla organizacji szkoła może być **źródłem wiedzy o potrzebach młodych ludzi** oraz **zmieniających się ich możliwościach** – dzięki stałej współpracy z placówką organizacje mogą doskonalić swoje działania, rozwijać ofertę, wpływać na poziom lokalnej edukacji.

- Współpraca z organizacjami społecznymi może też w istotny sposób **zmieniać kulturę pracy szkoły** (na atrakcyjniejszą zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów), wprowadzając do niej partycypacyjne rozwiązania włączające całą szkolną społeczność we współdecydowanie, inicjując kulturę informacji zwrotnej oraz pracy z błędem, wdrażając praktyki zarządzania projektowego i interdyscyplinarność działań czy zwiększając mobilność zawodową w Polsce i za granicą. Organizacjom pozwala natomiast **lepiej rozumieć uwarunkowania organizacyjne i prawne środowiska szkolnego** i dzięki temu lepiej dostosowywać swoje działania do możliwości szkół. Może być też **źródłem zasobów kadrowych** – ekspertów, metodyków, aktywistów.
- Współpraca z organizacjami społecznymi wpływa na **wzmacnianie u uczennic i uczniów poczucia sprawczości i wiary**, że są zdolni do samodzielnego działania. Rozwija też ważne kompetencje pozaszkolne (np. liderstwa, współpracy, zarządzania sobą, uczenia się, zarządzania kryzysem, rozwiązywania problemów), które mogą przełożyć się na aktualne i przyszłe zaangażowanie w sprawy społeczne.

I.3 Co jest barierą we współpracy

Badania przeprowadzone w 2021 r. przez Centrum Edukacji Obywatelskiej i Pole Dialogu wskazują, że choć NGO są obecne w polskim krajobrazie od wielu lat, to wciąż ok. 25% nauczycieli nie zna żadnej organizacji społecznej [9]. Natomiast osoby, które znają organizacje i podejmują z nimi działania, wskazują na istniejące **bariery**:

- **brak realnego partnerstwa** we współpracy i traktowanie organizacji jako usługodawcy, który wyręcza instytucje publiczne,
- **różnice komunikacyjne** (narzędzia, język) związane ze specyfiką warunków pracy,
- **ograniczone zaufanie** wynikające często z nieznajomości NGO, ale też szczególnej tematyki, jaką podejmują, a która np. w debacie publicznej jest przedmiotem ataków czy kontrowersji (edukacja zdrowotna, edukacja klimatyczna, edukacja antydyskryminacyjna, edukacja konstytucyjna),
- **odpłatność za projekty** (często niezbędna do stabilnego i jakościowego funkcjonowania organizacji społecznych, ale stanowi utrudnienie dla szkoły).

[9] P. Zalewski, W. Wilk, M. Gałek, *Włącz szkołę! Raport z badania eksploracyjnego. W stronę współpracy: organizacje społeczne i szkoły...*

Podejmowaniu systematycznej współpracy mogą też nie sprzyjać:

- zmieniające się prawo utrudniające proces nawiązywania współpracy,
- nieadekwatność oferty organizacji (tematyka i formy działania) do potrzeb szkoły,
- presja realizacji podstawy programowej i egzaminów zniechęcająca do angażowania się w pozaszkolne tematy i działania,
- brak chętnych do współpracy (nauczycieli i uczniów obciążonych np. bieżącymi zadaniami szkolnymi i pozaszkolnymi).

Tymczasem, paradoksalnie, to właśnie organizacje społeczne – zarówno lokalne, jak i ogólnopolskie – mogą być naturalnym partnerem działań podejmowanych przez szkołę w radzeniu sobie z różnymi wyzwaniami. W swoich działaniach często oferują bowiem:

- wsparcie kadry pracującej w szkole oraz rozwój zawodowy nauczycieli i dyrektora (m.in. w zakresie pracy z zespołem, wzmocnienia nauczycieli w realizacji działań edukacyjnych i wychowawczych oraz komunikacji),
- usprawnianie i profesjonalizację procesów edukacyjnych poprzez transfer wiedzy, umiejętności i ekspertyzy spoza szkoły,
- możliwość dodatkowych, atrakcyjnych zajęć bez nakładów finansowych szkoły,
- modelowanie demokratycznej kultury pracy, elastycznych modeli zarządzania, radzenia sobie ze zmiennością i niepewnością,
- partnerstwo wspierające tworzenie i realizację wizji szkoły.

I.4 Możliwe formaty współpracy i warunki ich sukcesu

Organizacje społeczne mogą tworzyć dla szkół interesującą ofertę edukacyjną adekwatną do priorytetów polityki oświatowej, potrzeb konkretnej szkoły, a także potrzeb indywidualnych nauczycielek i nauczycieli oraz uczennic i uczniów.

- Organizacja społeczna może być przede wszystkim **źródłem inspiracji i nowoczesnych zasobów dla indywidualnych nauczycieli, uczniów i rodziców**, np. poprzez dostęp do atrakcyjnych materiałów dydaktycznych na lekcje, eksperckich wystąpień stacjonarnych i online czy prostych treści w mediach społecznościowych. Korzystanie z zasobów nie wymaga dużego zaangażowania szkoły, ale niezbędne jest skuteczne dotarcie organizacji ze swoimi produktami oraz uczynienie ich na tyle adekwatnymi do warunków organizacyjnych, by szkoły chciały z nich korzystać. Organizacje coraz bardziej profesjonalizują się w tworzeniu dostępnych materiałów atrakcyjnych wizualnie, a jednocześnie łatwych w codziennym wykorzystywaniu i adaptowaniu przez nauczycieli do swoich potrzeb. Szukają też – w zalewie różnorodnych informacji w mediach społecznościowych (i nie tylko) – sposobu na ich komunikowanie i dotarcie do potencjalnych odbiorców,

konkurując często z mniej wiarygodnymi „producentami” treści, ale mającymi większe zasięgi.

- Organizacja społeczna może być ważnym **źródłem rozwoju całej szkoły**. Kiedy proponuje szkole udział w projektach systemowych, realizowanych na poziomie województwa i kraju, obejmujących doskonalenie kompetencji kadry pedagogicznej oraz wdrażanie nowych narzędzi, rozwiązań i strategii, to tworzy realną szansę na jej wszechstronny rozwój. Taki format współpracy pozwala też szkole na rozwijanie praktyk zaczerpniętych z organizacji oraz sieciowanie się aktywnych nauczycieli i liderów z całej Polski (a nawet z zagranicy). Wymaga to od szkoły długoterminowego zaangażowania dużej części zespołu, a od organizacji rozumienia uwarunkowań pracy i doskonalenia nauczycieli. Długofalowe projekty, zwłaszcza nieodpłatne, cieszą się zainteresowaniem szkół, o ile pozwalają na skuteczniejszą realizację celów edukacyjnych i wychowawczych, są elementem trwałego doskonalenia kadry oraz uwzględniają możliwości czasowe zespołu.
- Organizacja społeczna jest często **źródłem bezpośrednich działań uczniowskich**. Ten format współpracy umożliwia uczniom realizację w szkole atrakcyjnych projektów edukacyjnych, udział w festiwalach i obozach czy dostęp do nowoczesnych platform, narzędzi i kanałów komunikacyjnych. Wiele organizacji stwarza w ten sposób młodym osobom szansę na pracę (bezpośrednią i online) z rówieśnikami z innych miejsc w Polsce. Pojawia się też wsparcie finansowe projektów, takie jak regranting czy stypendia. Tego rodzaju oferta wymaga wdrożenia standardów ochrony małoletnich, przygotowania kadry do pracy z młodymi ludźmi (zarówno w zakresie metodyki pracy, jak i wiedzy pedagogicznej na temat rozwoju młodego człowieka) oraz profesjonalnej superwizji tych działań, a także zbudowania zaufania do organizacji nie tylko w szkole, ale również wśród rodziców, którzy ostatecznie będą decydować o udziale dzieci i młodzieży w wybranych działaniach. Organizacja decydująca się na bezpośrednią pracę z młodymi ludźmi, np. podczas obozów, musi też być na bieżąco z obowiązującymi przepisami (np. dotyczącymi zgłaszania wypoczynku, wymogów sanepidu, straży pożarnej itp.).

Partnerstwo i zaufanie

Dobłą i długofalową współpracę ze szkołami łatwiej zbudujesz, jeśli zadbasz o:

- **widoczność i wiarygodność** swojej organizacji w środowisku edukacyjnym – warto gromadzić rekomendacje, powoływać się na wcześniejszą współpracę, budować prestiż organizacji poprzez udział w znaczących wydarzeniach; niezbędna jest też transparentność i apolityczność oraz prowadzenie przejrzystej komunikacji;
- **ważny dobór i komunikację tematów oraz działań** w taki sposób, by nie mogły być uznane (np. przez rodziców) za kontrowersyjne – nie oznacza to unikania trudnych zagadnień, ale wymaga zapewnienia

potencjalnych odbiorców o neutralności organizacji oraz o prawie do wyrażania odmiennych opinii;

- **odniesienie oferty do kierunków polityki oświatowej oraz podstawy programowej** – w proponowanych scenariuszach zajęć, działaniach w szkole i poza nią powinny znaleźć się bezpośrednie odwołania do prawa oświatowego oraz wskazania, jakie cele ogólne i treści szczegółowe pomagają one realizować;
- wiarygodne **dowody dla szkoły na możliwość realizacji przedsięwzięcia o wysokiej wartości edukacyjnej** – pomagają w tym opisy dotychczasowych działań zespołu, akredytacje, udział osób rozpoznawalnych w środowisku lokalnym i ogólnopolskim oraz doświadczenie w branży edukacyjnej;
- wypracowane i stale ewaluowane **standardy budowania partnerskiej współpracy** ze szkołą – ofercie mogą towarzyszyć regulaminy, które określają rolę poszczególnych stron współpracy, zadania i obowiązki organizacji oraz prawne umocowania proponowanych działań.

1.5 Standardy współpracy organizacji społecznej ze szkołą

Jedną z barier utrudniających współpracę organizacji społecznych ze szkołą jest brak realnego partnerstwa. Ważne jest, aby od początku zadbać o warunki wspierające partnerskie relacje – od wspólnej wizji i celów, poprzez ramy współdziałania, aż po konkretne działania. Poniżej znajdziesz praktyczne wskazówki (w postaci checklisty) opracowane na podstawie Kodeksu Dobrej Współpracy przygotowanego przez Fundację Pole Dialogu oraz Fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej [10].

Przed rozpoczęciem współpracy warto upewnić się, czy wszystkie strony podobnie ją rozumieją i czy są gotowe na modyfikację dotychczasowych podejść – poniższe zasady mogą to ułatwić.

WIZJA I CELE współpracy

● **Czy SZKOŁA**

- ma wizję rozwoju szkoły oraz pracy z uczniami i wizja ta uwzględnia zaangażowanie NGO,
- komunikuje w szkolnych dokumentach znaczenie współpracy z NGO,
- wykorzystuje systematycznie zasoby opracowane przez organizację,
- zachęca do działań z NGO, zaprasza je do współpracy, ale też do udziału w ważnych dla szkoły wydarzeniach,
- tworzy warunki do podejmowania działań na rzecz społeczności lokalnej i konsekwentnie do nich zachęca,

[10] Pełny *Kodeks*, wraz z mapą drogową dla takiej współpracy, dostępny jest w publikacji: *Włącz szkołę! Kodeks Dobrej Współpracy szkół i organizacji społecznych*, red. A. Pędzich, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej – Fundacja Pole Dialogu, Warszawa 2022, https://poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2023/01/WLACZ_SZKOLE_KODEKS.pdf (10.12.2025).

- docenia zaangażowanie społeczne uczniów, nauczycieli, rodziców i innych pracowników szkoły,
- uwzględnia w programach nauczania i programie profilaktyczno-wychowawczym społeczność lokalną (zarówno jej obecność w szkole, jak i wyjście do tej społeczności)?

● **Czy ORGANIZACJA SPOŁECZNA**

- systematycznie informuje o swojej misji i zmianie społecznej, do której dąży,
- atrakcyjnie i szeroko pokazuje dotychczasowe działania w obszarze edukacji,
- podkreśla w swojej ofercie, jak współpraca może się przełożyć na realizację zadań szkoły,
- uwzględnia perspektywę współczesnych wyzwań edukacji (np. sztuczna inteligencja, higiena i bezpieczeństwo cyfrowe, kompetencje społeczno-emocjonalne),
- wzmacnia stałe relacje szkoły z lokalną społecznością?

🔗 **RAMY** współpracy

● **Czy SZKOŁA**

- wyznacza osoby koordynujące (w tym ucznia) współpracę,
- komunikuje swoje potrzeby dotyczące współpracy,
- dba o włączenie nauczycieli, uczniów i rady rodziców w proces decyzyjny,
- doprecyzowuje cele, obowiązki i zadania obu stron,
- włącza się w planowanie i realizację ewaluacji współpracy,
- uwzględnia w ewaluacji pracy szkoły efekty podjętej współpracy?

● **Czy ORGANIZACJA SPOŁECZNA**

- informuje o swojej działalności i doświadczeniach,
- dopasowuje język i formę komunikatów do różnych grup, tj. uczniów, nauczycieli i rodziców,
- informuje w przystępny sposób o elementach oferty (cele, opis działań, odniesienie do podstawy programowej, korzyści, warunki uczestnictwa),
- upewnia się, że planowane działania będą odpowiadały potrzebom szkoły,
- w harmonogramie działania uwzględnia kalendarz roku szkolnego i specyfikę szkoły,
- ustala podział ról i odpowiedzialności, sposób komunikacji i monitorowania działań,
- planuje i realizuje ewaluację działań, ale też ewaluację współpracy ze szkołą?

RELACJE między szkołą a organizacją

Czy SZKOŁA

- uwzględnia różne style pracy nauczycieli oraz potrzeby uczniów,
- umożliwia kadrze poszukiwanie i wdrażanie ciekawych sposobów realizacji podstawy programowej,
- jest otwarta na inicjatywy i potrzeby zgłaszane przez uczniów,
- reaguje na to, co dzieje się w szkole i w lokalnej społeczności, uzupełniając w razie potrzeby swoją ofertę o dodatkowe elementy,
- jest w bieżącej komunikacji z organizacją,
- dba o przestrzeganie ustalonych zasad,
- docenia nauczycieli oraz uczniów angażujących się w działania na rzecz społeczności?

Czy ORGANIZACJA SPOŁECZNA

- włącza uczniów w działanie, umożliwiając im podejmowanie decyzji,
- uwzględnia różny poziom gotowości nauczycieli do współpracy oraz tworzy przestrzeń do rozwoju i uczenia się,
- elastycznie odpowiada na potrzeby dotyczące planowanej współpracy,
- jest w bieżącym kontakcie ze szkołą,
- dba o włączający język komunikacji i przestrzeganie ustalonych zasad,
- dba o standardy realizacji działań,
- zatrudnia do prowadzenia zajęć osoby, które są merytorycznie przygotowane oraz posiadają niezbędne kompetencje?

DZIAŁANIE

Czy SZKOŁA i ORGANIZACJA SPOŁECZNA w toku wspólnej realizacji działań

wzmacniają SPRAWCZOŚĆ, czyli

- tworzą przestrzeń, w której młodzież oraz nauczyciele mają wpływ na przebieg działania,
- biorą pod uwagę głos uczniów na każdym etapie: planując działania, doprecyzowując wybrane elementy wspólnie z uczestniczkami i uczestnikami,
- prezentują efekty wspólnych działań świata, ale także podejmują refleksję nad przeprowadzonym procesem,
- dbają o to, by w ramach współpracy młodzi ludzie mogli realizować również własne pomysły?

są INSPIRACJĄ, czyli

- pokazują, jak można działać dalej, również po zakończeniu współpracy/działania,

- prezentują sposoby kontynuacji i rozwijania działań – dzielą się doświadczeniami i metodami pracy z innymi,
- pokazują nowe ścieżki i rozwiązania, zachęcają do planowania dalszych działań?

● **budują WSPÓLNOTE, czyli**

- pokazują poprzez doświadczenie wartość wspólnego działania, pracy zespołowej, wzajemnego wspierania się uczestniczek i uczestników, uwzględniania różnych perspektyw i potrzeb poszczególnych grup,
- doceniają realizację kolejnych, nawet małych kroków, i wspólnie ŚWIĘTUJĄ sukces?

Trudno oszacować, ile jest wśród organizacji społecznych tych, które zajmują się bezpośrednio współpracą ze szkołami w obszarze edukacji obywatelskiej. Można jednak założyć, że regularna współpraca szkoły i NGO, nawet jeśli nie jest bezpośrednio powiązana z tematyką „obywatelską”, może mieć istotny wpływ na rozwijanie zaangażowania młodych ludzi w życie społeczne, kształtowanie ich kompetencji społeczno-obywatelskich, a także – poprzez sposób działania – na demokratyzację stosunków w szkole.

Jest to dodatkowa wartość takiej współpracy. Dlatego – mimo wysiłku, jaki obie strony muszą włożyć w budowanie efektywnego, partnerskiego współdziałania – warto rozwijać profil organizacji w tym obszarze. To nie tylko wpłynie na lepszą jakość edukacji w szkołach, ale też da szansę na spójny rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Wiemy już, jak budować relacje ze szkołą, zatem przyjrzyjmy się konkretnemu obszarowi w życiu szkoły, który otwiera przed nami nowe możliwości, czyli przedmiotowi **edukacja obywatelska**.

Przedmiot edukacja obywatelska w szkołach ponadpodstawowych – kontekst i możliwości dla NGO

Aneta Derda

Przedmiot edukacja obywatelska wszedł do szkół ponadpodstawowych we wrześniu 2025 r. i zastąpił dotychczasowe przedmioty – wiedzę o społeczeństwie (WOS) oraz historię i teraźniejszość (HiT). Różnica leży nie tylko w samej nazwie – nowa podstawa programowa wpisuje się bowiem w cele reformy edukacji „Reforma26”, zwanej także „Kompasem Jutra”, i kładzie nacisk na:

1. Rozwój kompetencji kluczowych

Podstawa definiuje kluczowe umiejętności, które powinien posiadać uczeń, m.in. umiejętności krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów, komunikacji, współpracy w grupie, przekładania wiedzy teoretycznej na praktyczne działania.

2. Więcej zajęć praktycznych i projektowych

Komentarz metodyczny do podstawy promuje nowoczesne metody nauczania, oparte na samodzielności uczniów i pracy projektowej. Kompetencje ćwiczone w ten sposób mają przygotować uczniów do realizacji działań obywatelskich (samodzielnych działań na rzecz siebie oraz społeczności szkolnej i lokalnej) i projektu grupowego.

3. Większa autonomia nauczycieli

Nauczyciel – dzięki „odchudzonej” podstawie w stosunku do „poprzedników” edukacji obywatelskiej (WOS-u i HiT-u) – ma więcej czasu na dobór własnych tematów i adekwatnych metod pracy. Podstawa zawiera również listę zagadnień fakultatywnych, spośród których nauczyciel sam wybiera, jak chce uzupełnić dany zakres tematyczny.

Edukacja obywatelska w szkołach ponadpodstawowych

Szkoła	Liceum	Technikum	Szkoła branżowa I stopnia
Czas realizacji	2 lata	2 lata	1 rok
Od której klasy	od 2 klasy	od 3 klasy	od 2 klasy
Wymiar godzin	2 godziny	2 godziny	1 godzina
Działania uczniowskie	4 działania	4 działania	3 działania
Projekt grupowy	obowiązkowy	obowiązkowy	nieobowiązkowy

Twórcy podstawy programowej oparli się na badaniach jasno wskazujących, że młodzi ludzie w Polsce nie mają wpływu na swoje otoczenie, brakuje im poczucia sprawczości oraz nie radzą sobie w spolaryzowanym świecie pełnym dezinformacji i manipulacji danymi. Edukacja obywatelska ma być odpowiedzią na te zagrożenia i podwaliną budowania społeczeństwa odpornego na wyzwania współczesnego świata.

Absolwent edukacji obywatelskiej to osoba aktywna, świadomie uczestnicząca w życiu społecznym i odpowiedzialna za siebie oraz swoje otoczenie.

Aby to było możliwe, najpierw szkoła – przede wszystkim w ramach nauczania edukacji obywatelskiej – a w następnym kroku organizacje pozarządowe i instytucje państwowe powinny wspomóc uczniów w praktycznym wdrażaniu się do aktywnego życia społecznego. Pojęcie sprawczości pojawia się w podstawie programowej nieprzypadkowo – aktywnym młodym dorosłym może stać się osoba, która doświadczyła w szkole sukcesu w działaniach i miała pozytywny wpływ na swoje otoczenie.

Docelowo edukacja obywatelska będzie nauczana również w szkołach podstawowych. Na obu poziomach edukacyjnych ma wspierać rozwój kultury szkoły w stronę partycypacji uczniowskiej, zaangażowania, otwartości na dialog i uważności na potrzeby wszystkich członków szkolnej społeczności. Ma to być proces długoterminowy, bazujący na dotychczasowych dobrych praktykach oraz najnowszych danych z badań.

II.1 Filary edukacji obywatelskiej

1. Wiedza i umiejętności

Wiedza obejmuje zagadnienia związane z życiem społecznym, działaniem samorządów, mechanizmami życia politycznego, ustrojem państwa, miejscem Polski w Unii Europejskiej i wyzwaniem globalnymi. Ma ona charakter funkcjonalny, a na jej podstawie są ćwiczone najważniejsze umiejętności:

- a. Poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczne analizowanie informacji na tematy społeczne i polityczne.
- b. Określanie własnego zdania na podstawie danych, wartości i potrzeb, a także jego wyrażanie oraz poparcie go argumentami.
- c. Prowadzenie z szacunkiem dla innych dialogu w kwestiach spornych.
- d. Podejmowanie działań na rzecz rozwiązania wybranych problemów społecznych polegających na:
 - identyfikowaniu i analizowaniu problemów społecznych w wybranym obszarze;
 - formułowaniu propozycji rozwiązań problemów społecznych i realizacji działań (samodzielnie lub zespołowo) nakierowanych na ich rozwiązanie lub wpływaniu na władze publiczne, aby osiągnąć ten cel.
- e. Wpływanie na władze publiczne polegające na:
 - świadomym udziale w głosowaniu lub wyborze przedstawicieli;
 - prowadzeniu dialogu z ich organami;
 - stosowaniu form protestu dopuszczonych w porządku demokratycznym.
- f. Załatwianie podstawowych spraw urzędowych i ochrona własnych praw w relacji z państwem.

2. Działania obywatelskie

Podstawa programowa wyróżnia 18 działań obywatelskich, spośród których część jest możliwa do samodzielnego zrealizowania w szkole lub domu. Pozostałe wymagają nawiązania współpracy z organami państwowymi, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami kultury i mediami. Każdy uczeń w toku nauki powinien zrealizować cztery (w przypadku liceum i technikum) lub trzy (w szkołach branżowych I stopnia) działania obywatelskie. Daje to szerokie pole do współpracy pomiędzy różnymi ośrodkami a szkołami oraz do wzbogacenia oferty edukacji pozaszkolnej o nowoczesne metody nauczania i angażujące zajęcia.

3. Projekty grupowe

Projekty grupowe obowiązują w liceach i technikach, a szkoły branżowe I stopnia są zachęcane, ale niezobligowane do ich przeprowadzenia. Edukacja obywatelska to drugi przedmiot – po biznesie i zarządzaniu – który wprowadza projekty, a w przyszłości (od września 2026 r.) w szkołach odbywać się będą także tygodnie projektowe – początkowo fakultatywnie, a od kolejnego roku szkolnego obowiązkowo.

Nacisk na społeczne i badawcze projekty grupowe ma przyczynić się do utrwalenia kompetencji nabytych na lekcjach i podczas działań obywatelskich. Ma także wspierać umiejętności współpracy, prezentacji, kompetencje badawcze oraz realizowanie celów zrównoważonego rozwoju – na czele z ich pozytywnym wpływem na najbliższe otoczenie.

Wszystkie trzy filary mają wspólnie budować proces zainteresowania, zaangażowania i sprawczości uczniów. Tak rozumiane działania obywatelskie oraz projekt są integralną częścią procesu edukacyjnego, bieżącym sprawdzieniem umiejętności uczniów i możliwością sprawczego wpływu na otoczenie. Uczennica lub uczeń samodzielnie decyduje, jakie działania wykona i w jakim projekcie weźmie udział. Żadne z działań nie jest traktowane jako ważniejsze lub mniej ważne – każde natomiast wymaga nieco innego zestawu umiejętności i różnicuje poziom zaawansowania w danej umiejętności.

działania społeczne – krótsze, punktowe, reagujące na konkretną potrzebę

projekty – dłuższe, planowane, obejmujące diagnozę, realizację i ewaluację

II.2 Metody pracy

Zmiana celów edukacyjnych wymaga zmiany metod nauczania. Duża część edukacji obywatelskiej musi się odbywać poza salą lekcyjną. Na terenie szkoły uczennica lub uczeń ma możliwość zaangażowania się w działania samorządu uczniowskiego, projekty interdyscyplinarne i wolontariat szkolny. Jednocześnie tematy poszczególnych działów oraz działania obywatelskie promują pracę, która może być wspierana przez organizacje pozaszkolne. Są to m.in. badania potrzeb społeczności, rozmowy i wywiady z decydentami, konsultacje społeczne – wszystko, co uczy pracy nad realnymi wyzwaniami i odpowiada na współczesne problemy.

Pracując w organizacji pozarządowej, masz szansę wesprzeć edukację obywatelską na poziomie wiedzy eksperckiej z danego tematu, uczenia metodologii badań i działania społecznego, a także dawania przestrzeni

do działania poza szkołą. Twoja organizacja może być także polem zaangażowania uczniów, a Ty możesz pełnić rolę mentorki/mentora w projekcie uczniowskim.

Pamiętaj, aby projektując scenariusze i działania dla uczniów, wykorzystywać prawdziwe studia przypadku, wspierać umiejętności związane z rozwiązywaniem problemów, aranżować sytuacje decyzyjne i stawiać uczennicę/ucznia w roli badaczki/badacza i działaczki/działacza. Siłą rzeczy ogranicza to czas poświęcony na wywiad, faworyzując pracę z tekstem źródłowym i samodzielną analizę.

II.3 Dobre praktyki we wspieraniu kompetencji obywatelskich

Szkoła jest pierwszą przestrzenią, w której uczennice i uczniowie ćwiczą swoje umiejętności obywatelskie, startując w wyborach do samorządu uczniowskiego, zgłaszając poprawki do statutu szkoły, biorąc udział w budżecie partycypacyjnym, debatując, organizując wydarzenia lub aranżując budynek tak, by był bardziej dopasowany do potrzeb uczennic/uczniów i nauczycielek/nauczycieli. Jeśli jednak szkoła jest pierwsza, organizacje pozarządowe powinny być tuż za nią.

Większość młodych ludzi rozpoznaje największe i najbardziej znane organizacje, ale rzadko zna te lokalne. Twoja organizacja może być doskonałym przykładem dla nich, w jaki sposób obywatele mogą oddolnie wpływać na sytuację lokalną i ogólnopolską. Jak to zrobić?

1. Zaproś lub daj się zaprosić

Krótko mówiąc: daj się poznać. Opowiedz, na jakie problemy odpowiadacie, dlaczego się tym zajmujecie i w jaki sposób.

2. Uruchom program wolontariatu

Możesz to zrobić we współpracy z konkretną szkołą albo samorządem lokalnym, który jest organem prowadzącym okoliczne szkoły. Uwspólnij ze szkołą (lub innymi zainteresowanymi organizacjami) zasady pracy wolontariackiej, umowy itd. Przykłady dobrych praktyk możesz znaleźć na stronie Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (www.niw.gov.pl) oraz Korpusu Solidarności (www.korpussolidarnosci.gov.pl). Pokazanie swojej pracy i zgoda na wolontariat dają uczniom realny kontekst i natychmiastową możliwość rozwiązywania ważnego dla nich problemu.

3. Wesprzyj nauczycieli

Poprowadź warsztaty lub stwórz merytoryczny scenariusz zgodny z podstawą programową. Twoja oferta może być ważnym uzupełnieniem podstawy programowej lub prostą odpowiedzią na wyzwanie, jakim jest wykonanie kolejnego działania obywatelskiego przez uczniów. Twoja organizacja może także prowadzić projekty bądź wspierać w ich wykonaniu.

Poza konkretną wiedzę merytoryczną jesteś też źródłem wiedzy metodycznej, dzięki której uczennice i uczniowie będą mogli się realizować w działaniach.

Wymagania szczegółowe z podstawy programowej dotyczące sektora pozarządowego

Jędrzej Witkowski

III.1 Konstrukcja wymagań i założenia ich realizacji

Podstawa programowa edukacji obywatelskiej złożona jest z obowiązkowych i fakultatywnych wymagań szczegółowych. Obejmuje ona 45 wymagań obowiązkowych i 37 fakultatywnych (w szkole branżowej odpowiednio 31 i 27). Nauczyciel z uczniami w klasie realizuje przynajmniej siedem wymagań fakultatywnych, co daje łącznie 52 zagadnienia (w szkole branżowej 38).

Przykładowo: w dziale *Szkoła jako wspólnota* uczniowie obowiązkowo uczą się o statucie szkoły, w tym o swoich prawach i obowiązkach, diagnozują potrzeby społeczności, poznają ideę samorządności uczniowskiej. Dodatkowo mogą wybrać pracę z regulaminem samorządu uczniowskiego, dyskutować o obowiązku nauki lub zajmować się mediacjami.

Wymagania fakultatywne do realizacji w klasie może wybrać samodzielnie nauczyciel, nauczyciel wraz z uczniami lub sami uczniowie – to zależy od nauczyciela. W podręcznikach do nowego przedmiotu znajdują się wszystkie treści z zakresu wymagań szczegółowych oraz omówienie przynajmniej dwóch (ale nie wszystkich!) wymagań fakultatywnych.

Podstawa podzielona jest na siedem działów tematycznych, które odpowiadają różnym kręgom wspólnoty, w jakich funkcjonuje uczeń. Treści dotyczące społeczeństwa obywatelskiego oraz tematów, którymi zajmują się organizacje pozarządowe, znajdują się w każdym z nich.

1. Ja i społeczeństwo
2. Szkoła jako wspólnota
3. Społeczność lokalna i regionalna
4. Demokracja i prawo
5. Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna
6. Polska w Europie
7. Świat globalnych zależności

Każde wymaganie szczegółowe jest powiązane z celami ogólnymi podstawy oraz wybranymi umiejętnościami obywatelskimi. Oznacza to, że realizując dane wymaganie z uczennicami i uczniami, nauczycielka lub nauczyciel realizuje jednocześnie konkretne cele ogólne i prowadzi zajęcia w taki sposób, by uczniowie nabyli nowe umiejętności.

Wszystkie wymagania są skonstruowane tak, aby obejmowały nowe treści (wiedza) i umiejętności ich wykorzystania. Ponadto w wielu z nich zawarto odwołanie do praktycznego zastosowania tej wiedzy w sferze publicznej, czyli do zaangażowania obywatelskiego.

PRZYKŁAD

- Uczeń opisuje sposoby podejmowania decyzji przez organy władz wykonawczych i uchwałodawczych jednostek samorządu terytorialnego; identyfikuje mechanizmy udziału mieszkańców w procesach decyzyjnych i wykorzystuje wybrany mechanizm.
 - opisuje sposoby podejmowania decyzji przez organy władz wykonawczych i uchwałodawczych jednostek samorządu terytorialnego – wiedza
 - identyfikuje mechanizmy udziału mieszkańców w procesach decyzyjnych – umiejętność wykorzystania wiedzy
 - wykorzystuje wybrany mechanizm – zaangażowanie obywatelskie
- Powyższe wymaganie jest powiązane z dwoma celami ogólnymi podstawy programowej:
 - 2. rozumienie oraz poszanowanie wartości i zasad demokracji;
 - 6. wpływanie na władze publiczne i interakcje państwo–obywatel;
- oraz dwoma umiejętnościami:
 - 1. poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczne analizowanie informacji na tematy społeczne i polityczne;
 - 5. wpływanie na władze publiczne.

III.2 Tematy poruszane w podstawie programowej

W podstawie programowej poruszonych jest wiele tematów związanych z sektorem obywatelskim oraz zagadnieniami podejmowanymi przez podmioty z sektora społecznego. Poniżej znajduje się grafika, która w sposób hasłowy prezentuje treści zawarte w podstawie dla liceum oraz technikum (w podstawie dla szkoły branżowej zakres tematyczny podstawy jest istotnie okrojony z uwagi na mniejszą liczbę godzin).

Treści zawarte w podstawie dla liceum oraz technikum

1. Ja i społeczeństwo

Obowiązkowe

- dobry obywatel i patriotyzm
- grupy, wspólnoty i tożsamość
- dynamika relacji międzygrupowych
- relacje wewnątrzgrupowe – zaufanie i konflikty
- co łączy, a co dzieli Polaków oraz duma

Fakultatywne

- indywidualny wpływ
- podziały i spory oraz dialog
- wybrane wyzwanie społecznie ważne (młodzi)
- przemiany społeczeństwa polskiego
- zaufanie zgeneralizowane
- obowiązek obrony ojczyzny
- osoby starsze i z niepełnosprawnościami

2. Szkoła jako wspólnota

Obowiązkowe

- szkolne reguły oraz prawa i obowiązki
- problemy i potrzeby społeczności oraz działanie
- samorządność i partycypacja szkolna

Fakultatywne

- regulamin samorządu uczniowskiego
- system oświaty i obowiązek szkolny
- mediacje

3. Społeczność lokalna i regionalna

Obowiązkowe

- kompetencje szczebli samorządu
- podejmowanie decyzji w samorządzie i partycypacja
- formy oddolnej aktywności obywatelskiej lokalnie
- cechy, tożsamość i wyzwania społeczności
- przejrzystość i patologie życia publicznego
- młodzieżowe rady
- załatwianie podstawowych spraw w urzędzie

Fakultatywne

- patriotyci lokalni
- budżet gminy
- kompetencje rady i analiza pracy rady
- lokalne organizacje społeczne
- diagnoza problemów lokalnych i rozwiązania

4. Demokracja i prawo

Obowiązkowe

- autorytaryzm, totalitaryzm i demokracja
- etapy procesu demokratyzacji
- Konstytucja RP i zasady demokratycznego państwa prawa
- zagrożenia dla demokracji
- prawo wyborcze i głosowanie
- dobre prawo, prawo cywilne i rodzinne
- prawa człowieka – koncepcja
- prawa człowieka – łamanie i ochrona
- prawo pracy

Fakultatywne

- populizm
- hierarchia źródeł prawa
- prawa i obowiązki w kontaktach z policją, prokuraturą, sądem
- prawo karne
- ochrona danych osobowych i dóbr osobistych
- prawo komunikacyjne

5. Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna

Obowiązkowe

- proces legislacyjny
- władza ustawodawcza
- Prezydent RP
- Rada Ministrów
- sądy i trybunały
- trójpodział władzy
- partie polityczne
- debata o politykach publicznych
- społeczeństwo obywatelskie
- media tradycyjne i społecznościowe
- wiarygodne źródła informacji i dezinformacja
- rola Kościoła

Fakultatywne

- analiza kampanii
- przywództwo
- polaryzacja
- wpływ społeczeństwa obywatelskiego na przemiany kiedyś i teraz
- krajobraz medialny
- e-administracja
- system emerytalny

6. Polska w Europie

Obowiązkowe

- geneza UE, jej organy i wpływ Polski
- bilans członkostwa w UE
- pogłębianie i poszerzanie integracji
- edukacja i wolontariat europejski

Fakultatywne

- wybrana polityka wspólnotowa
- partycypacja obywateli na poziomie UE
- zróżnicowanie etniczne i religijne Europy

7. Świat globalnych zależności

Obowiązkowe

- zależności globalne
- bezpieczeństwo międzynarodowe
- problemy globalne i współpraca
- handel międzynarodowy i zależności gospodarcze
- kryzys klimatyczny

Fakultatywne

- debata o migracji
- działania obywateli i NGO w rozwiązywaniu problemu
- wpływ korporacji międzynarodowych
- wybrany konflikt międzynarodowy
- rola przedstawicielstw dyplomatycznych i konsulatów
- wybrane bieżące wydarzenie międzynarodowe

III.3 Wymagania szczegółowe dotyczące sektora obywatelskiego

Część wymagań szczegółowych w podstawie programowej dotyczy bezpośrednio sektora obywatelskiego – jego znaczenia dla obywateli i funkcjonowania demokracji, sposobów działania i możliwych form zaangażowania. Najwięcej tych wymagań znajduje się w dziale trzecim *Społeczność lokalna i regionalna*. To przy realizacji wymagań szczegółowych ważnym wsparciem mogą być przedstawicielki i przedstawiciele organizacji pozarządowych, m.in. poprzez:

- przedstawienie własnej organizacji i genezy jej powstania,
- opowiedzenie o działaniach organizacji i ich wpływie na codzienne życie innych osób,
- pokazanie możliwych form zaangażowania obywateli w działania własne,
- poprowadzenie lekcji w siedzibie organizacji,
- zorganizowanie spotkania z beneficjentami działań organizacji.

Poniżej prezentujemy wymagania szczegółowe (w wersji podstawy dla liceum oraz technikum), które dotyczą wprost sektora pozarządowego.

Dział	Wymaganie szczegółowe	Obowiązkowe lub fakultatywne
Ja i społeczeństwo	Uczeń na wybranych przykładach analizuje wpływ swoich codziennych, indywidualnych wyborów na otoczenie, w tym na środowisko naturalne i innych ludzi.	fakultatywne
Ja i społeczeństwo	Uczeń opisuje wyzwania, z którymi mierzą się osoby szczególnie narażone na wykluczenie społeczne, w tym osoby z niepełnosprawnościami i osoby starsze, uzasadnia potrzebę ich wsparcia, a także formułuje opinię i dyskutuje na temat istniejących form pomocy państwa dla tych grup.	fakultatywne
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń identyfikuje i opisuje specyficzne cechy swojej społeczności lokalnej oraz dziedzictwo budujące lokalną tożsamość i lokalny patriotyzm; formułuje opinię i podejmuje dyskusję o najważniejszych wyzwaniach stojących przed społecznością.	obowiązkowe
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń opisuje sposoby podejmowania decyzji przez organy władz wykonawczych i uchwałodawczych jednostek samorządu terytorialnego; identyfikuje mechanizmy udziału mieszkańców w procesach decyzyjnych i wykorzystuje wybrany mechanizm.	obowiązkowe
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń identyfikuje formy aktywności obywatelskiej, w tym wolontariat, i dostępne lokalnie mechanizmy wspierające zaangażowanie mieszkańców (np. budżet obywatelski, inicjatywę lokalną, fundusz sołecki) oraz w miarę możliwości wykorzystuje wybrany mechanizm w sprawie ważnej dla siebie lub społeczności.	obowiązkowe

Dział	Wymaganie szczegółowe	Obowiązkowe lub fakultatywne
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń opisuje ideę młodzieżowych rad gmin, miast, powiatów i sejmików wojewódzkich, wyszukuje rady działające w swojej okolicy, a także analizuje ich pracę i w miarę możliwości włącza się w ich działania.	obowiązkowe
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń wyszukuje żyjących współcześnie lub historycznych patriotów lokalnych, osoby ważne dla lokalnej społeczności, analizuje ich sylwetki i formułuje na tej podstawie wnioski dotyczące bycia dobrym obywatelem małej i dużej ojczyzny.	fakultatywne
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń identyfikuje lokalnie działające organizacje pozarządowe, poznaje ich działania, szuka tych, których cele podziela, oraz poznaje różnorodne formy zaangażowania w ich działania, w tym wolontariat, i w miarę możliwości angażuje się w działalność organizacji.	fakultatywne
Społeczność lokalna i regionalna	Uczeń diagnozuje problemy i potrzeby społeczności lokalnej dotyczące młodych ludzi, a także proponuje konstruktywne rozwiązania tych problemów oraz korzysta z dostępnych mechanizmów demokratycznych, aby je zasygnalizować.	fakultatywne
Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna	Uczeń wyjaśnia znaczenie przejrzystości życia publicznego i działanie mechanizmów kontroli obywatelskiej mającej przeciwdziałać zjawiskom patologii lokalnych władz publicznych (np. nepotyzm, korupcja, klientelizm); w miarę możliwości stosuje wybrane narzędzia kontroli obywatelskiej (np. dostęp do informacji publicznej).	obowiązkowe
Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna	Uczeń wyjaśnia znaczenie społeczeństwa obywatelskiego dla sprawnego funkcjonowania państwa demokratycznego, analizuje funkcjonowanie wybranych instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zna sposoby ich wspierania.	obowiązkowe
Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna	Uczeń na wybranych przykładach (historycznych i współczesnych) identyfikuje cechy odpowiedzialnego przywództwa i wyjaśnia jego wpływ na funkcjonowanie wspólnot; identyfikuje w swoim otoczeniu osoby praktykujące przywództwo.	fakultatywne
Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna	Uczeń ocenia wpływ społeczeństwa obywatelskiego na przemiany polityczne i społeczne w Polsce XX w. i XXI w., w tym znaczenie ruchu społecznego „Solidarność”, i na przykładzie wybranego problemu analizuje działania organizacji i ruchów społecznych na rzecz rozwiązania tego problemu.	fakultatywne
Świat globalnych zależności	Uczeń wyjaśnia przyczyny i konsekwencje kryzysu klimatycznego; analizuje globalne i lokalne inicjatywy na rzecz powstrzymania zmian klimatu i wskazuje działania, które mogą podjąć obywatele, oraz w miarę możliwości angażuje się w wybrane działania.	obowiązkowe
Świat globalnych zależności	Uczeń wyszukuje informacje o działaniach podejmowanych przez organizacje społeczne i obywateli na rzecz rozwiązania wybranego problemu globalnego, ocenia je i w miarę możliwości angażuje się w wybrane z nich.	fakultatywne

Działania obywatelskie – jak NGO może wesprzeć uczniów w praktyce

Aneta Derda

Działania obywatelskie **są kluczowym elementem podstawy programowej**, a dla organizacji pozarządowych okazją, by uczyć kompetencji obywatelskich nie tylko wybranych uczniów i wybrane uczennice, ale też całe roczniki, które w przyszłości mogą dalej angażować się w działania lokalne. Obligatoryjne podejmowanie działań obywatelskich w ramach przedmiotu ma pozwolić uczennicom i uczniom doświadczyć sprawczości i realnego wpływu na swoje otoczenie. Duża część uczennic i uczniów do tej pory nie miała okazji i nie obserwowała rówieśników w sytuacji, gdy mogli być sprawczy, dlatego pierwsze lata edukacji obywatelskiej w szkole powinny szczególnie kłaść akcent na to doświadczenie. Aby przyniosło ono oczekiwane rezultaty, potrzebni są wokół wspierający i otwarci dorośli.

Rola organizacji pozarządowych i instytucji pozaszkolnych jest tu nie do przecenienia. O ile szkoła, nawet w wymiarze pracy samorządu uczniowskiego czy wolontariatu, jest miejscem „laboratoryjnym”, gdzie wszystko dzieje się pod czujnym okiem opiekunów, o tyle współpraca z organizacjami pozarządowymi pozwala uczyć się i sprawdzać swoje umiejętności w prawdziwym życiu. Daje to poczucie ciągłości pomiędzy wiedzą szkolną a dalszą edukacją i pracą we wczesnej dorosłości oraz sprawia, że wolontariat i praca społeczna mogą być uznawane przez młodych za jedną ze ścieżek kariery lub rozwoju osobistego na dalszych etapach życia.

Jeśli zastanawiasz się, jak Twoja organizacja może wesprzeć rozwój edukacji obywatelskiej, zaproponowanie rozwiązań wokół działań obywatelskich jest odpowiedzią na potrzeby zarówno nauczycieli, jak i bezpośrednio uczniów.

18 działań obywatelskich opisanych w podstawie programowej można podzielić na trzy podstawowe kręgi zaangażowania. Pierwszy dotyczy *stricte* życia szkoły – chętnie włączają się do niego te organizacje, które zajmują się budżetami obywatelskimi (w odniesieniu do szkolnych

budżetów partycypacyjnych), diagnozami potrzeb czy rozwojem samorządu uczniowskiego i wolontariatu szkolnego. Drugi krąg to obszar działań nakierowanych na społeczność lokalną (badanie jej potrzeb, udział w konsultacjach społecznych, kontakt z przedstawicielami lokalnych władz, wolontariat pozaszkolny). Trzeci obejmuje natomiast działania nakierowane na szeroko pojętą sferę publiczną i wpływ na nią, np. poprzez pisanie petycji, kontakt z mediami, tworzenie kampanii społecznych czy ochronę praw człowieka.

Poniżej przedstawiamy listę działań obywatelskich z przykładami wsparcia i dobrymi praktykami organizacji pozarządowych.

1. Aktywne uczestnictwo w debacie na wybrany temat społeczny, prezentowanie własnego zdania, które uczeń uzasadnia i którego broni, oraz podejmowanie dialogu z osobami o odmiennych poglądach

Umiejętności: kultura dialogu, argumentowanie, dialog oparty na faktach, odróżnianie faktów od opinii, krytyczne myślenie.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: przygotowanie do debaty, nauka dialogu i deliberacji, dostarczanie materiałów źródłowych na wybrany temat, moderacja rozmowy, nauka aktywnego słuchania, opieka merytoryczna nad tematem debaty.

Dobra praktyka: Fundacja Nowej Wspólnoty – materiały [Dobra rozmowa w szkole](#).

2. Aktywny udział w spotkaniu z przedstawicielami organów władzy publicznej, w ramach którego uczeń zadaje pytania dotyczące kompetencji tych organów

Umiejętności: sformułowanie pytań pogłębiających, analiza działań i zakresu kompetencji instytucji.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: warsztat lub dobre praktyki współpracy na linii obywatele–władza, warsztaty dotyczące rzecznictwa na dany temat, pomoc w zidentyfikowaniu adresata problemu społecznego, symulacja rozmowy.

Dobra praktyka: Fundacja Batorego – program [„Masz Głos”](#).

3. Aktywne uczestnictwo w przygotowaniu obchodów rocznicy ważnego wydarzenia historycznego (nieorganizowanego w ramach działalności szkoły) lub w innych obchodach

Umiejętności: organizacja wydarzenia, narracja historyczna i społeczna.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: warsztaty lub praktyki związane ze sztuką opowiadania, narzędzia wspierające organizację wydarzeń publicznych, zgłaszanie wydarzenia, promocja wydarzenia, bezpieczeństwo podczas wydarzeń publicznych, wiedza merytoryczna na temat danego wydarzenia.

Dobra praktyka: Forum Dialogu – materiały, dobre praktyki, projekt [„Szkola Dialogu”](#).

4. Sformułowanie i opublikowanie własnej opinii w ważnej dla siebie sprawie publicznej w lokalnych lub szkolnych mediach, z poszanowaniem poglądów innych i z poszanowaniem demokratycznego porządku prawnego

Umiejętności: kompetencje medialne (*media literacy* – świadome i krytyczne korzystanie z mediów, w tym ocena wiarygodności mediów, rozpoznawanie dezinformacji, rozpoznanie i formułowanie celów komunikatu), pisanie użytkowe w sposób etyczny i zgodny ze sztuką pisaną.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: warsztaty dziennikarskie, konsultacje tekstów, wizyta studyjna w organizacji zajmującej się danym tematem, publikacja tekstu na swojej stronie lub w mediach społecznościowych.

Dobra praktyka: materiał do inspiracji na stronie www.ngo.pl w zakładce „Publicystyka”.

5. Zorganizowanie kampanii społecznej lub zbiórki na wybrany przez siebie cel, w ramach której zachęca się do udziału w niej innych ludzi lub instytucje

Umiejętności: planowanie kampanii społecznej, określanie celów kampanii lub zbiórki, analiza prawnych aspektów zbiórki, analiza kampanii pod kątem prawnym, logistyka działania.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: wsparcie prawne, kanały dotarcia, mentoring, wsparcie w organizacji działania, promocja działania.

Dobra praktyka: kampanie społeczne dotyczące „Szlachetnej Paczki” organizowane przez uczniów przy wsparciu Stowarzyszenia Wiosna.

6. Nawiązanie współpracy jako wolontariusz z lokalną organizacją społeczną lub instytucją publiczną w celu wsparcia realizacji jej celów statutowych, a następnie przedstawienie na forum klasy efektów swojego zaangażowania

Umiejętności: organizacja pracy, odpowiedzialność w działaniu, współpraca, zadbanie o własne bezpieczeństwo, znajomość praw i obowiązków wolontariusza.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: zatrudnienie wolontariuszy, wsparcie prawne, mentoring.

Dobra praktyka: materiały i działania w ramach programu „Ochotnicy warszawscy” i jego części – „Ochotnicy warszawscy w szkołach”; materiały na stronie [Korpusu Solidarności](#) oraz [Centrum Wolontariatu](#).

7. Napisanie wniosku o dofinansowanie projektu w ramach szkolnego lub lokalnego budżetu partycypacyjnego lub innego wniosku o wsparcie finansowe

Umiejętności: pisanie wniosków, planowanie projektu, w tym jego budżetu, rzecznictwo.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: mentoring, warsztat pisanie wniosków, granty dla szkolnych budżetów partycypacyjnych, konsultacje, projekty społeczne.

Dobra praktyka: program grantowy „Moc Małych Społeczności”.

W ramach edukacji obywatelskiej szkoła i organizacja społeczna mogą

wspólnie sięgnąć po tzw. małe granty finansowane przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Dotacje, przyznawane przez regionalnych operatorów, mogą posłużyć do sfinansowania działań uczniowskich, projektów społecznych, wydarzeń lokalnych czy rozwoju wolontariatu. To praktyczne narzędzie, które pozwala przełożyć zapisy podstawy programowej na realne działania w społeczności i wzmocnić partnerstwo szkoły z organizacją społeczną.

8. Napisanie i wysłanie (opublikowanie) petycji, listu lub listu otwartego do przedstawicieli władz publicznych w ważnej dla ucznia sprawie

Umiejętności: analiza potrzeb, identyfikacja odpowiedniego adresata, kompetencje językowe, rzecznictwo, znajomość prawa obywatelskiego.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: warsztaty rzecznicze, konsultacje prawne, kontakty z adresatami petycji lub listu, publikacja listu otwartego na swoich stronach albo w mediach społecznościowych.

Dobre praktyki: strona www.petycjeonline.com – Lista poparcia dla budowy krytego Skateparku/Pumptracku w Słupsku.

9. Kandydowanie w klasowych lub szkolnych wyborach, w tym prowadzenie kampanii wyborczej

Umiejętności: planowanie i prowadzenie kampanii wyborczej, tworzenie listy postulatów, diagnoza potrzeb oraz tworzenie własnych rozwiązań odpowiadających na te potrzeby.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: autoprezentacja, formułowanie postulatów, warsztaty diagnozy, analiza kampanii wyborczej.

Dobra praktyka: Centrum Edukacji Obywatelskiej – program „[Szkoła demokracji](#)”.

10. Przygotowanie dokumentów koniecznych do zgłoszenia zgromadzenia (protestu lub pikiet)

Umiejętności: identyfikacja właściwych organów władz publicznych, znajomość kwestii prawnych związanych ze zgromadzeniami publicznymi, analiza sytuacji społeczno-politycznej, która może wymagać interwencji społecznej.

Przykłady wsparcia organizacji pozarządowych: warsztaty prawne, analiza wpływu inicjatyw oddolnych na politykę lokalną lub ogólnopolską.

Dobre praktyki: Helsińska Fundacja Praw Człowieka – materiał

[Masz prawo do pokojowego zgromadzenia!](#) oraz publikacja [Prawo o zgromadzeniach. Praktyczny przewodnik](#).

11. Wypełnienie wniosku o wydanie dowodu osobistego, paszportu lub innego dokumentu

Umiejętności: wypełnianie dokumentów urzędowych, identyfikacja odpowiedniego urzędu.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowych: materiały i warsztaty wspierające nawigowanie w relacji obywatel–państwo.

Dobra praktyka: Zintegrowana Platforma Edukacyjna – materiał [Obywatel w urzędzie](#).

12. Dokonanie analizy programu wyborczego oraz kampanii wybranej partii lub kandydata

Umiejętności: analiza danych, krytyczne myślenie, kompetencje medialne.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: warsztaty i materiały dotyczące fact-checkingu i dezinformacji, warsztaty i materiały do analizy mechanizmów wpływu materiałów wyborczych.

Dobre praktyki: Centrum Edukacji Obywatelskiej – projekt „[Młodzi głosują](#)”.

13. Uczestnictwo w konsultacjach społecznych na wybrany temat lub w wysłuchaniu publicznym, w ramach których uczeń formułuje własną opinię i przekazuje ją odpowiednim władzom

Umiejętności: komunikacja społeczna, analiza argumentów i formułowanie własnej opinii, wyrażanie opinii w sposób adekwatny do sytuacji.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: warsztaty o prawach obywatelskich w zakresie wpływu obywateli na politykę lokalną, autoprezentacja, techniki dialogu i debaty.

Dobra praktyka: strona www.ngo.pl – zakładka „Poradnik” (materiały dotyczące konsultacji społecznych); Fundacja Civis Polonus – „[Młodzieżowa Rada w pigułce](#)”.

14. Przeprowadzenie sondy szkolnej lub ulicznej na wybrany temat, a następnie zaprezentowanie jej wyników

Umiejętności: wykorzystanie adekwatnych narzędzi badawczych, analiza wyników, prezentacja wyników i opracowanie rekomendacji do dalszego działania.

Przykłady wsparcia organizacji pozarządowych: wsparcie metodologiczne, nauka narzędzi online do przeprowadzenia, opracowania i analizowania wyników, mentoring.

Dobra praktyka: [materiały edukacyjne](#) w zasobach Centrum Edukacji Obywatelskiej, m.in. materiały projektu „Młodzi w akcji”.

15. Przeprowadzenie i udokumentowanie wywiadu ze świadkiem historii najnowszej (np. kombatantem) lub inną ważną postacią lokalną

Umiejętności: przeprowadzenie wywiadu, analiza tematu wywiadu i przygotowanie się merytoryczne, opracowanie wywiadu i prezentacja w wybranej formie.

Przykłady wsparcia organizacji pozarządowych: standardy wywiadu, warsztat dziennikarski, wsparcie metodyczne i merytoryczne, publikacja na swoich stronach lub w mediach społecznościowych.

Dobre praktyki: Narodowe Centrum Kultury – [Historia mówiona – elementarz](#).

16. Udział w symulacji obrad organów władz publicznych lub organów organizacji międzynarodowej

Umiejętności: znajomość i wykorzystanie procedur, umiejętność negocjacji, retoryka, argumentacja.

Przykłady wsparcia organizacji pozarządowych: warsztaty negocjacji, warsztaty retoryczne, scenariusze i materiały do przeprowadzenia symulacji.

Dobra praktyka: projekt „[Up to You! Simulation](#)” – materiały do przeprowadzenia symulacji w szkole.

17. Zorganizowanie udziału w rozprawie sądowej w charakterze publiczności

Umiejętności: kontakt z przedstawicielami sądu, znajomość systemu wymiaru sprawiedliwości, obserwacja i analiza procedur sądowych, analiza procesu.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: szkolenia i materiały dotyczące prawa do sądu, wiedza z zakresu jawności i niejawności rozpraw sądowych, monitoring sądów, materiały merytoryczne i metodyczne, edukacja prawna.

Dobra praktyka: materiały edukacyjne przygotowane przez [Ministerstwo Sprawiedliwości](#); materiały o odbytych rozprawach sądowych lub symulacjach obrad dla klas młodszych w ramach programu „Edukacja Prawna” w Sądzie Rejonowym dla Łodzi-Widzewa i innych sądach rejonowych i okręgowych – [Spotkania edukacyjne – Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa w Łodzi](#).

18. Przeprowadzenie analizy dostępności przestrzeni

Umiejętności: wykorzystanie adekwatnych narzędzi do analizy, znajomość potrzeb grupy społecznej, która ma być beneficjentem badania, tworzenie rekomendacji na podstawie wniosków z badania.

Przykład wsparcia organizacji pozarządowej: konsultacje eksperckie, narzędzia badawcze, pomoc w opracowaniu wniosków i rekomendacji, materiały merytoryczne i metodyczne, rzecznictwo i widoczność badania.

Dobre praktyki: projekt „[Dostępna Szkoła](#)” – Model Dostępnej Szkoły; [Konkurs „uDOSTĘPniacze”](#).

Odpowiadanie na potrzeby wielu osób, zwłaszcza że działania obywatelskie powinny być realizowane indywidualnie, wydaje się trudnym zadaniem. Podziel swoją ofertę na segmenty, które są:

1. Dostępne cały czas

Mogą to być np. materiały do pobrania, filmy edukacyjne itd. W wielu instytucjach i organizacjach zapewnia się również całoroczny dostęp do warsztatów na wybrany temat.

2. Dostępne czasowo

Są to przede wszystkim wybrane warsztaty, konsultacje i mentoring. Możesz połączyć te formy zaangażowania i wsparcia z konkretnymi wydarzeniami ogólnopolskimi (rocznica, wybory) lub lokalnymi (lokalne

wydarzenia, terminy składania wniosków do budżetu obywatelskiego) lub z pilnymi tematami, które wymagają interwencji i jednocześnie mogą być wykorzystane do podjęcia działań obywatelskich.

W obu przypadkach, poza samym przygotowaniem oferty, będziesz potrzebować jasnego harmonogramu i instrukcji współpracy ze szkołami lub osobami indywidualnymi (w przypadku osób niepełnoletnich – za zgodą rodziców). Kolejnym etapem jest rekrutacja do Twojego programu lub przekazanie informacji o zasobach w bazie Twojej organizacji. Dobrą praktyką jest przekazanie szkołom – a za ich pośrednictwem czy przez własną stronę internetową także rodzicom – wszystkich niezbędnych formularzy, które usprawnią współpracę i zabezpieczą ją pod kątem prawnym.

Kwestie prawne to osobny temat, który należy rozważyć, tworząc ofertę dla szkół. Kluczowe w tym obszarze są:

I. Artykuł 86 ustawy – Prawo oświatowe (Organizacje społeczne działające w szkole) – Dz.U. 2025 poz. 1043 t.j.

1. W szkole i placówce mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, a w szczególności organizacje harcerskie, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły lub placówki.

2. Podjęcie działalności w szkole lub placówce przez stowarzyszenie lub inną organizację, o których mowa w ust. 1, wymaga uzyskania zgody dyrektora szkoły lub placówki, wyrażonej po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły lub placówki i rady rodziców.

3. W szkołach i placówkach, określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 83 ust. 6, oraz w szkołach i placówkach, w których nie utworzono rady szkoły lub placówki, nie stosuje się wymogu uzyskania pozytywnej opinii odpowiednio rady szkoły lub placówki i rady rodziców, o których mowa w ust. 2.

II. Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (z tzw. ustawą Kamilką, która weszła w życie 15 lutego 2024 r., wraz z nowelizacją w 2025 r.).

Standardy ochrony małoletnich, wyszczególnione w tej ustawie, obowiązują każdego i warto, żebyś zapoznał/zapoznała się z całym dokumentem. Kluczową informacją, na którą zapewne czekasz, jest to, że goście zapraszani przez szkołę na jednorazowe spotkania (np. warsztaty czy prelekcje) nie muszą być

weryfikowani w rejestrze karnym, o ile nauczyciel przebywa cały czas w sali podczas spotkania.

Takie zaświadczenie i wykaz z rejestru przestępców na tle seksualnym powinienes/powinnaś przedstawić, jeśli to Ty organizujesz warsztaty dla osób małoletnich (stacjonarnie i online), a także każda osoba, którą do tego zatrudniasz.

Jeśli uczniowie zgłaszają się do Ciebie poza czasem lekcji, podlegają ochronie rodziców, dlatego ich zgoda lub obecność powinny być wymagane.

- III. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie – Dz.U. 2025 poz. 1338 t.j., która reguluje zasady współpracy wolontariuszy z organizacjami pozarządowymi.

Działania obywatelskie są często punktowe. Podstawa programowa przewiduje jednak także bardziej złożoną formę aktywności – projekty edukacyjne, którym poświęcamy kolejną część przewodnika.

Projekty edukacyjne a sektor obywatelski

Michał Mazur

Wyobraź sobie lekcje, podczas których uczennice i uczniowie nie tylko poznają teorię, ale także realnie badają i zmieniają otaczającą ich rzeczywistość. Wyobraź sobie, że w szkole młodzi ludzie nie tylko słuchają o demokracji, działaniach społecznych czy aktywizmie, ale również sami planują, pytają, organizują, podejmują decyzje i współpracują na rzecz dobra wspólnego. Wyobraź sobie, jakie możliwości otwiera to dla Twojej organizacji społecznej. A teraz przestań sobie wyobrażać i wykorzystaj okazję, żeby stać się częścią tej zmiany. Taką okazją mogą być **grupowe projekty edukacyjne**, które są elementem przedmiotu edukacja obywatelska. To konkretna, zapisana w podstawie programowej **przestrzeń do działania i współpracy między szkołą a sektorem społecznym**.

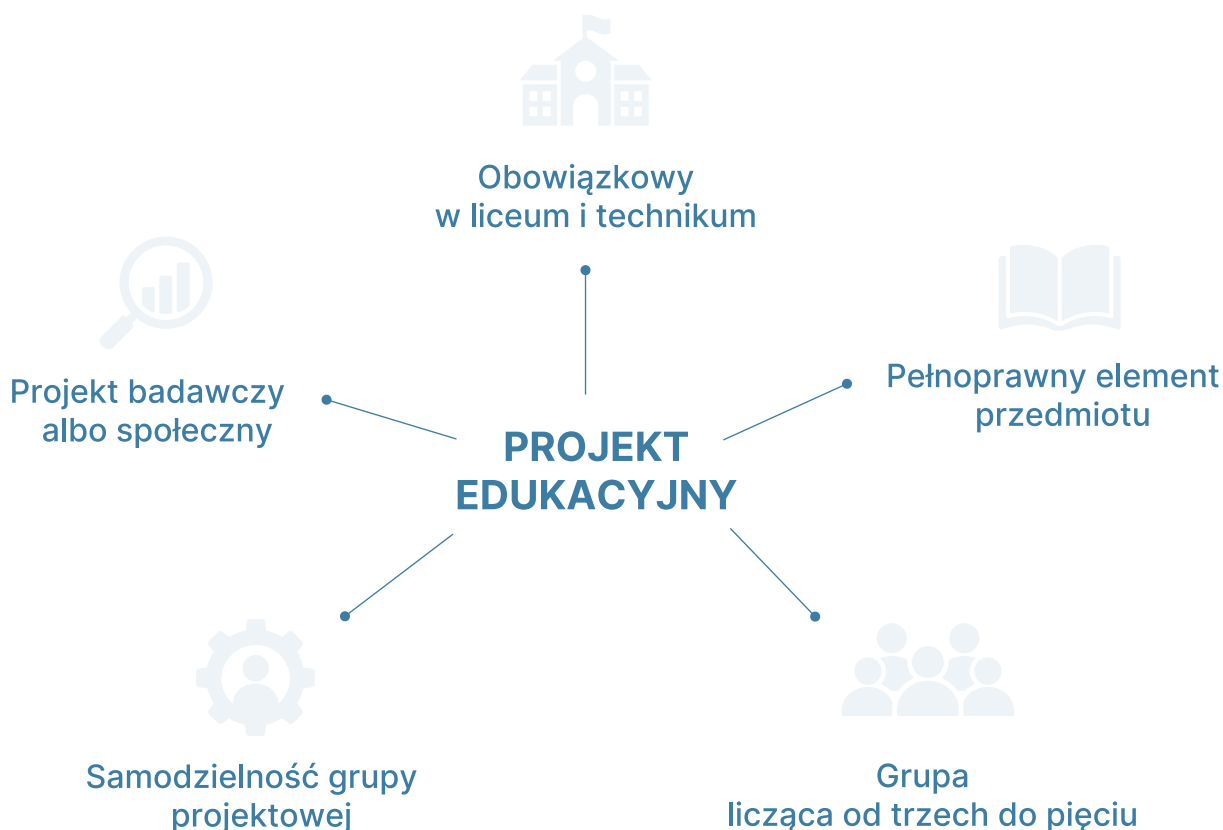
To, czy projekty edukacyjne będą naprawdę działać i przynosić uczniom konkretne umiejętności, zależy także od tego, czy organizacje społeczne, takie jak Twoja, będą gotowe się w nie włączyć. To właśnie **NGO mogą wnieść do projektów wymiar obywatelski, dzielić się praktyką działania i doświadczeniem uczestnictwa**. Mogą sprawić, że projekt edukacyjny stanie się prawdziwą lekcją demokracji i współdziałania.

Dzięki tej współpracy zyskać mogą obie strony. Uczennice i uczniowie otrzymają szansę uczenia się od praktyków i zobaczą, że ich pomysły mogą być ważne także poza murami szkoły. Doświadczą realnego wpływu na otoczenie, poznają konkretne narzędzia działania projektowego i zbudują prawdziwe poczucie sprawczości. Z kolei Twoja organizacja może zyskać widoczność, nową energię oraz okazję do nawiązania relacji z młodymi ludźmi i szkołami. Może włączyć uczniów w swoje działania i realizować wspólnie cele statutowe, a przy okazji współtworzyć edukację, która wychodzi poza dotychczasowe schematy.

V.1 Czym jest projekt edukacyjny

Grupowy projekt edukacyjny to sposób pracy, w którym uczennice i uczniowie, w kilkuosobowych zespołach (liczących od trzech do pięciu osób), samodzielnie wybierają temat, planują działania, dzielą się zadaniami i dążą do realizacji wspólnego celu. **Projekt może mieć charakter badawczy (kiedy uczniowie analizują jakieś zjawisko) albo społeczny (kiedy próbują coś zmienić w swoim otoczeniu).** Taka forma nauki rozwija samodzielność, współpracę i odpowiedzialność za efekt wspólnej pracy. Nastawiona jest na przygotowanie do świadomego życia obywatelskiego, wzmacnianie poczucia sprawczości i budzenie zainteresowania działaniami społecznymi.

Zrealizowanie jednego projektu edukacyjnego w ramach przedmiotu edukacja obywatelska jest obowiązkowe w liceach i technikach. W szkołach branżowych II stopnia realizacja projektu jest możliwa, ale nieobowiązkowa. Projekt powinien być traktowany poważnie – podstawa programowa stawia go na równi z dwoma innymi filarami nauczania: opanowaniem wiedzy przedmiotowej oraz działaniami obywatelskimi. Oznacza to, że projekt nie jest tylko dodatkiem czy uzupełnieniem zajęć, ale także równoważnym sposobem uczenia się, który zasługuje na odpowiedni czas, uwagę i wsparcie. **Jeśli edukacja obywatelska ma rzeczywiście uczyć współdziałania, to właśnie projekty edukacyjne są jej najbardziej praktycznym wyrazem.**

W podstawie programowej podkreśla się, że projekt ma charakter zespołowy i uczniowski – to młodzież wybiera temat projektu (w porozumieniu z nauczycielem) oraz planuje i realizuje działania. Dzięki temu uczniowie mogą rozwijać samodzielność i sprawczość, odkrywając przy okazji własne zainteresowania. Metoda projektu pozwala połączyć teorię z praktyką, kształtować kompetencje społeczne i budować w uczniach przekonanie, że potrafią realnie działać.

V.2 Etapy realizacji projektu edukacyjnego

Podstawa programowa wyróżnia dwa rodzaje projektów edukacyjnych w ramach edukacji obywatelskiej: projekt badawczy i projekt społeczny. Uczennice i uczniowie mają dowolność co do wyboru typu projektu, ważne jednak, aby temat projektu mieścił się w zakresie przedmiotu i był dla nich interesujący. W poniższej tabeli znajdziesz porównanie obu typów projektu, zestawione z ich etapami określonymi w podstawie oraz wskazówkami, jak możesz się do nich włączyć.

Zadania grupy projektowej	Projekt badawczy	Projekt społeczny
1. Ustalenie celu projektu edukacyjnego	Celem jest uzyskanie odpowiedzi na konkretne pytanie badawcze. Uczennice i uczniowie formułują problem, który chcą zbadać, lepiej zrozumieć lub uporządkować wiedzę na jego temat, np. „Jakie są najważniejsze potrzeby młodzieży w naszej gminie?” lub „Jaki jest wpływ działań organizacji społecznych na lokalną społeczność seniorów?”. Już na tym etapie zespół powinien przemyśleć sposób zbierania danych i formę przedstawienia wyników przeprowadzonych badań.	Celem projektu społecznego jest rozwiązanie wybranego problemu społecznego na poziomie klasy, szkoły lub społeczności lokalnej bądź też przyczynienie się do rozwiązania lub złagodzenia innego, większego problemu społecznego. Zespół wybiera temat, który go porusza i na który chce wpłynąć, np. „Chcemy zwiększyć bezpieczeństwo przejść dla pieszych w pobliżu naszej szkoły” albo „Chcemy zwiększyć świadomość na temat wpływu hejtu wśród uczniów naszej szkoły”. Już na tym etapie warto się zastanowić, jakie działania realnie zbliżą zespół do osiągnięcia celu i czy są one wykonalne w danym wymiarze zaangażowania i perspektywie czasowej projektu.
	Ważne, żeby cel został wybrany przez uczniów, był dla nich istotny, zrozumiały i naprawdę z nimi rezonował. Dzięki temu będą się mocniej angażować i poczują sprawczość już od pierwszego etapu. Samodzielność wyboru nie wyklucza roli nauczyciela – wręcz przeciwnie, ma on delikatne zadanie polegające na weryfikacji i akceptacji celu projektu. Musi zwrócić uwagę na to, czy cel jest zgodny z zakresem przedmiotu, tj. czy wpisuje się w wymagania szczegółowe lub ogólne cele kształcenia w ramach edukacji obywatelskiej. Nauczyciel, akceptując cel projektu, powinien również wziąć pod uwagę jego wykonalność i sugerować urealnianie korekty. Warto jasno przedstawić te założenia już na początku – lepiej, żeby uczniowie mieli je na uwadze, myśląc o celu, niż gasić ich entuzjazm, gdy cel projektu już wybiorą.	

Zadania grupy projektowej	Projekt badawczy	Projekt społeczny
	Duża niezależność uczennic/uczniów w wyborze celu projektu nie oznacza braku wsparcia. Inspirować można, a nawet trzeba, żeby otworzyć grupy projektowe na spektrum możliwości. Nauczycielka/nauczyciel może pokazywać przykłady, rozmawiać o potrzebach społeczności, przeglądać pomysły z poprzednich lat. Już na tym etapie mogą pomóc organizacje społeczne – nauczycielka/nauczyciel może zaprezentować uczennicom/uczniom Wasze działania lub zaprosić Was na lekcję, podczas której opowiecie, co robicie, dlaczego i jak sami wyznaczyliście cele swojej organizacji. Informacje o Waszej gotowości do takich wizyt opublikujcie na stronie internetowej lub w mediach społecznościowych, tak aby nauczycielki/nauczyciele wiedzieli, że mogą się z Wami kontaktować.	
2. Planowanie działań i podział odpowiedzialności za ich realizację w ramach grupy	Uczennice i uczniowie formułują pytania badawcze i planują, w jaki sposób będą zbierać dane oraz informacje w projekcie. Co ważne, podstawa programowa zakłada zebranie i analizę informacji z co najmniej trzech różnych źródeł (np. obserwacje, ankiety, wywiady, raporty eksperckie, doniesienia prasowe, <i>desk research</i>). Zebrane dane powinny się uzupełniać, np. przeprowadzoną przez uczennice i uczniów ankietę ilościową warto zestawić z rozmową z ekspertem w danej dziedzinie.	Zespół planuje konkretne działania, np. kampanię informacyjną, wydarzenie lokalne, akcję w szkole, protest, zbiórkę potrzebnych rzeczy dla lokalnej instytucji, stworzenie pozalekcyjnego klubu tematycznego. Uczennice i uczniowie analizują, jakie kroki należy podjąć, aby skutecznie przeprowadzić daną inicjatywę. Same działania dobrze poprzedzić diagnozą – przeprowadzoną w ramach projektu albo opartą na zewnętrznych źródłach – tak aby rozwiązywać problemy, które faktycznie istnieją. Dobór działań zależy od celu projektu i dostępnych zasobów, a ich planowanie powinno obejmować też sposób dotarcia do odbiorców.
	Grupa projektowa powinna ustalić poszczególne elementy projektu i przypisać je do członków zespołu. To ważne, żeby jasno sprecyzować, kto odpowiada za który element, co pozwoli uniknąć konfliktów i przerzucania się odpowiedzialnością. Podział zadań powinien uwzględniać możliwości i pasje członków zespołu. Większe zadania powinny być współdzielone, a do każdego z nich – prócz głównej osoby odpowiedzialnej – można przydzielić też osobę wspierającą. Także w tym kroku warto ustalić ramy organizacyjne: jak zespół się komunikuje, kiedy się spotyka, w jakiej formie dokumentuje podjęte działania. Brzmi znajomo? W Twojej organizacji na pewno spotykacie się z podobnymi wyzwaniem projektowymi. Dzielcie się swoją praktyką i pokazujcie młodzieży, jak działać skutecznie.	
3. Tworzenie harmonogramu	Uczennice i uczniowie rozpisują projekt w czasie, dzieląc go na etapy, np. przygotowanie badania, zbieranie danych, analiza wyników, wyciąganie wniosków oraz przygotowanie prezentacji rezultatów. Każdy z etapów należy podzielić też na poszczególne kroki. Harmonogram powinien uwzględniać realne możliwości zespołu, dostęp do respondentów, czas potrzebny na opracowanie materiałów oraz konsultacje z nauczycielką lub nauczycielem.	Uczennice i uczniowie planują harmonogram działań prowadzących do osiągnięcia celu społecznego. Obejmuje on m.in. przygotowanie działań, ich realizację, komunikację z odbiorcami oraz moment podsumowania efektów. Każdy z etapów należy podzielić na mniejsze zadania i umiejscowić je w czasie. Harmonogram powinien uwzględniać także czas na uzyskanie różnych zgód, współpracę z partnerami oraz margines na nieprzewidziane sytuacje.

Zadania grupy projektowej	Projekt badawczy	Projekt społeczny
	Ważne, by uczniowie nauczyli się myśleć o projekcie jako procesie, a nie jednorazowym działaniu. Harmonogram pomaga im zobaczyć zależności między etapami, np. to, że bez dobrze zaprojektowanej ankiety nie da się zebrać sensownych danych, a bez ich analizy nie ma rzetelnych wniosków. Harmonogram warto tworzyć równocześnie z myśleniem o podziale zadań w zespole, tak by nie okazało się, że jednej osobie zostały przypisane zadania, które według harmonogramu dzieją się jednocześnie. Rolą nauczyciela nie jest głęboka ingerencja w planowanie, dzielenie się zadaniami czy układanie harmonogramu. Nauczyciel powinien jednak udzielać konstruktywnej informacji zwrotnej, tak żeby pomóc grupie projektowej w skutecznym przejściu do etapu działań. Jeśli Twoja organizacja ma kontakt z nauczycielką/nauczycielem czy grupami projektowymi, pokażcie im Wasz przykład harmonogramu, zwróćcie uwagę na „wąskie gardła” projektu, bez których nie da się ruszyć dalej, lub zasugerujcie narzędzia, które ułatwią zespołowi pracę.	
4. Realizacja założonych działań i wprowadzanie koniecznych zmian	Uczennice i uczniowie przeprowadzają badanie zgodnie z planem i harmonogramem, ale uczą się także reagować na trudności, np. niski odsetek odpowiedzi w ankiecie, problemy z umówieniem wywiadu czy niejasne pytania badawcze.	Uczennice i uczniowie realizują zaplanowane działania, jednocześnie obserwując ich skuteczność. Często okazuje się, że trzeba coś skorygować: zmodyfikować przekaz, zmienić formę działania lub zaangażować nowych partnerów.
	Ten etap uczy elastyczności i krytycznego myślenia. Uczniom należy jasno powiedzieć: wprowadzanie zmian nie oznacza porażki, ale świadome doskonalenie procesu projektowego. W tym kroku znacząco rośnie ryzyko frustracji, zniechęcenia i konfliktu w grupie. Nauczyciel może je mitygować poprzez uczenie zasad dobrej komunikacji, tworzenie otwartej atmosfery w klasie i nakierowywanie uczniów na analizę błędów w celu poprawy projektu. Należy pamiętać, że konflikt jest naturalnym elementem procesu grupowego, a dobrze zaopiekowany może przynieść pozytywne skutki. Przejście przez trudne momenty pozwala uczniom lepiej zrozumieć dynamikę pracy zespołowej, uczy ich brania odpowiedzialności za wspólne decyzje oraz wzmacnia kompetencje społeczne, takie jak empatia, asertywność i umiejętność negocjacji. Doświadczenie mierzenia się z niepowodzeniami i wprowadzania korekt w działaniu jest jednym z kluczowych elementów uczenia się sprawczości i przygotowuje uczniów do realnych działań obywatelskich poza szkołą. Jeśli masz okazję rozmawiać z uczennicami/uczniami w kontekście projektów edukacyjnych, podziel się swoimi trudniejszymi doświadczeniami z pracy projektowej. Pokaż, że żaden projekt nie jest wolny od wyzwań i zdarzają się one nawet doświadczonym organizacjom. Opowiedz, jak radzisz sobie z konfliktem lub zmianami w Twojej pracy w organizacji społecznej. Na etapie realizowania działań jest największa szansa, że grupy projektowe zgłoszą się do Twojej organizacji społecznej z prośbą o współpracę. Możecie m.in. podzielić się wynikami swoich badań, wspólnie przygotować ankietę, udzielić eksperckiego wywiadu, promować działania zespołu w swoich kanałach, pośredniczyć w kontakcie z decydentami, udostępnić swoją przestrzeń na wydarzenie, wesprzeć projekt finansowo lub nadać mu swój patronat.	

Zadania grupy projektowej	Projekt badawczy	Projekt społeczny
	A może wolicie podejście bardziej proaktywne? Nie czekajcie, aż grupy projektowe zgłoszą się do Was, tylko sami wyjdźcie z inicjatywami, które do tego zachęca. Nic nie stoi na przeszkodzie organizacji konkursów, programu mentoringowego lub miniprojektów, które są zgodne z założeniami przedmiotowymi edukacji obywatelskiej.	
5. Dokumentowanie podejmowanych działań	W projektach badawczych część dokumentacji powstaje w sposób naturalny – narzędzia badawcze, takie jak ankiety, kwestionariusze czy arkusze obserwacji, zazwyczaj mają formę pisaną i same w sobie stanowią materiał do analizy i archiwizacji. Natomiast warto zwrócić szczególną uwagę na dokumentowanie tych elementów procesu badawczego, które nie zostawiają po sobie automatycznego „śladu na papierze”. Dotyczy to w szczególności wywiadów, rozmów z ekspertami czy obserwacji terenowych. Uczennice i uczniowie powinni zadbać o robienie notatek, nagrań audio lub wideo oraz krótkich podsumowań najważniejszych wniosków. Dzięki temu dokumentacja projektu oddaje nie tylko końcowe wyniki, ale także proces dochodzenia do nich, co wzmacnia rzetelność i transparentność badania.	W projektach społecznych niestandardowej dokumentacji jest zazwyczaj więcej, ponieważ działania mają charakter praktyczny i są rozłożone w czasie. Jednocześnie dokumentacja ta może być mniej sformalizowana niż w projektach badawczych. Mogą ją tworzyć m.in. zdjęcia z działań, krótkie opisy wydarzeń, plakaty, ulotki, materiały informacyjne, relacje i posty w mediach społecznościowych czy zrzuty ekranu z prowadzonych działań online. Kluczowe jest nie tyle ujednolicenie formy, co uporządkowanie materiałów: zgromadzenie ich w jednym miejscu, odpowiednie nazwanie plików, krótkie opisy kontekstu i celu działań. Taka dokumentacja pozwala uczniom zobaczyć skalę własnego zaangażowania, ułatwia prezentację rezultatów projektu oraz pokazuje, że działania obywatelskie mają realny, widoczny efekt.
	Niezależnie od rodzaju projektu warto przypominać uczniom o zasadach związanych z ochroną wizerunku i zgodami na nagrywanie oraz publikację materiałów. Nagrania audio, wideo, zdjęcia czy cytaty z wywiadów mogą być wykorzystywane wyłącznie za wiedzą i zgodą osób, które w nich występują. Jeśli uczniowie robią zdjęcia z wydarzeń, dobrze jest zadbać także o ujęcia ogólne – pokazujące działanie, przestrzeń, materiały, pracę zespołu – bez rozpoznawalnych wizerunków uczestników. Takie zdjęcia są łatwiejsze do bezpiecznego wykorzystania w prezentacjach, mediach społecznościowych czy na stronach internetowych. Warto również zwrócić uwagę, że dobra, estetyczna dokumentacja wizualna wzmacnia przekaz projektu, pomaga zainteresować odbiorców i sprawia, że efekty pracy uczniów są bardziej widoczne i trwałe. Dbanie o jakość zdjęć i materiałów wizualnych to nie dodatek, ale ważny element skutecznej komunikacji działań obywatelskich. Jako NGO możecie dzielić się Waszymi najlepszymi praktykami gromadzenia i prezentacji wyników Waszej pracy.	

Zadania grupy projektowej	Projekt badawczy	Projekt społeczny
6. Publiczna prezentacja rezultatów projektu edukacyjnego w sposób ustalony z nauczycielką/nauczycielem	Uczennice i uczniowie prezentują wyniki badań przed klasą, szkołą lub lokalną społecznością. Uczą się jasno komunikować wnioski, odróżniać dane od opinii oraz odpowiadać na pytania odbiorców.	Uczennice i uczniowie prezentują efekty swoich działań: co udało się zmienić, czego się nauczyli, co zrobiliby inaczej. Publiczna prezentacja wzmacnia poczucie sprawczości i sensu zaangażowania obywatelskiego.
	Forma prezentacji rezultatów jest dowolna, choć powinna zostać wcześniej ustalona z nauczycielem i mieć charakter rozpowszechniający nabytą wiedzę i doświadczenie, np. prezentacja, panel, wideoesej, publikacja w gazetce szkolnej, seria postów w mediach społecznościowych, miniraport. Jeśli mieliście okazję już współpracować z grupą projektową, możecie udostępnić uczniom/uczniom Waszą platformę do podzielenia się rezultatami ich pracy z szerszym gronem odbiorców. Pokażcie światu, co potrafi robić młodzież, na czym jej zależy i jak bierze obywatelskie sprawy w swoje ręce.	
7. Podsumowanie projektu edukacyjnego oraz współpracy w zespole przy jego realizacji	Uczennice i uczniowie podsumowują efekty działań i współpracę w zespole. Analizują cały proces: co się udało, co było trudne, co można było zrobić lepiej, czego się nauczyli o projekcie badawczym lub społecznym oraz procesie pracy grupowej. Odpowiednia refleksja pomoże im lepiej zrozumieć własne kompetencje i możliwości rozwoju. Podsumowanie pracy w grupie projektowej dobrze poprzedzić przeprowadzeniem ewaluacji zewnętrznej, np. zweryfikować za pomocą ankiety, jaki wpływ miało działanie społeczne na lokalną wspólnotę lub poprosić eksperta z organizacji społecznej o ocenę przeprowadzonych badań. Nie bój się udzielać zespołom takiej informacji zwrotnej, pamiętaj tylko, żeby zwracać uwagę zarówno na rzeczy, które można by poprawić, jak i na to, co poszło dobrze. Pogratuluj osiągniętych rezultatów, motywuj do dalszych działań i nie wahaj się zapraszać młodzież do dalszej współpracy – może właśnie z tego projektu edukacyjnego zrodzi się stała kooperacja.	

V.3 Elastyczność projektów szansą dla NGO

Edukacja obywatelska daje uczennicom, uczniom i kadrze nauczycielskiej dużą swobodę zarówno w doborze tematu projektu edukacyjnego, jak i jego formy. Projekt może dotyczyć spraw szkolnych, lokalnych, społecznych czy globalnych. Ważne, by był bliski uczniom i zgodny z profilem przedmiotu. Forma działań też jest otwarta: może to być kampania, debata, film, artykuł, wystawa, happening, wywiady, raporty – wszystko, co pasuje do celu projektu. Również sposób prezentacji wyników ustala się indywidualnie, co pozwala dopasować projekt do możliwości i stylu grupy.

Dla Ciebie, osoby z organizacji społecznej, to szansa. Uczniowie mogą podjąć temat związany z Twoją misją i chętnie skorzystają z Twojej wiedzy i doświadczenia. Podstawa programowa wręcz zachęca do takich kontaktów. Jeśli jesteś gotowa/gotów wesprzeć młodych w działaniach, szkoły powinny stać się na to bardziej otwarte niż wcześniej. Wykorzystaj ten moment i włączaj wsparcie dla projektów edukacyjnych do codziennej pracy Twojej organizacji.

Poziom zaangażowania	Jak może wyglądać współpraca	Co zyskują uczniowie	Co zyskuje NGO
Głębokie zaangażowanie	Organizacja współpracuje z nauczycielem od samego początku lub prowadzi program edukacyjny wpisujący się w założenia przedmiotu : tworzy mapę drogową projektu edukacyjnego w danych obszarach tematycznych, pomaga uczniom zdefiniować temat i zaplanować działania. Przedstawiciel NGO regularnie spotyka się z zespołem (stacjonarnie lub online), mentoruje mu na każdym etapie, pomaga rozwiązywać problemy i motywuje do działania.	Stale wsparcie eksperta daje młodzieży poczucie bezpieczeństwa i profesjonalizmu. Uczniowie uczą się planować projekt od podstaw, korzystając z metodologii i doświadczeń praktyków. Mają dostęp do pogłębionej wiedzy merytorycznej oraz kontakt z działaczem społecznym, co niezwykle ich inspiruje.	NGO buduje trwałą relację ze szkołą i uczniami. Może wykształcić przyszłych wolontariuszy lub aktywistów – młode osoby czujące się częścią zmiany. Organizacja zyskuje też rozpoznawalność w środowisku szkolnym i lokalnym jako partner edukacji obywatelskiej.
Średnie zaangażowanie	Organizacja pełni rolę eksperta doradczego . Na określonych etapach projektu (np. przy planowaniu lub ewaluacji) pracownik NGO spotyka się z uczniami, prowadzi warsztat lub konsultacje o działaniu projektowym. Może też objąć patronat merytoryczny nad projektem – uczniowie konsultują z nim swoje pomysły mailowo lub podczas kilku sesji mentoringowych.	Uczniowie zyskują fachową wiedzę z pierwszej ręki. Ekspert NGO uwiarygadnia ich działania, dzięki czemu czują, że to, co robią, jest ważne i poprawne merytorycznie. Zdobywają nowe umiejętności (np. jak zrobić dobrą ankietę, jak zaplanować kampanię) poparte doświadczeniem praktyków. Częściowe wsparcie zostawia im jednocześnie dużo przestrzeni na własną inicjatywę i kreatywność.	Organizacja realizuje swoją misję edukacyjną, dzieląc się ekspertyzą w danej dziedzinie (np. prawa człowieka, ekologia). Wnosi wkład w lokalną społeczność, inspirując młodych ludzi do działania w obszarze swoich celów statutowych. Może to być też forma promocji – pokazuje, czym się zajmuje, buduje wizerunek eksperta i nawiązuje kontakt z zaangażowaną młodzieżą (potencjalnymi wolontariuszami).
Punktowe zaangażowanie	Organizacja wspiera projekt incydentalnie , np. poprzez przeprowadzenie przez uczniów wywiadu z przedstawicielem NGO na potrzeby projektu, udzielenie informacji lub danych, udostępnienie raportu czy udostępnienie przestrzeni.	Dzięki nawet pojedynczemu kontaktowi młodzież może zdobyć cenne materiały i autentyczne informacje do swojego projektu. Krótka rozmowa z działaczem czy ekspertką poszerza ich perspektywę i dodaje projektowi wiarygodności. Uczniowie przekonują się, że poza szkołą istnieją ludzie z pasją, którzy chętnie dzielą się wiedzą i doświadczeniem. Takie doświadczenie bywa dla nich odkrywcze i motywujące.	Organizacja przy minimalnym wysiłku dociera do młodych odbiorców. Jednorazowy wywiad czy prezentacja to okazja, by opowiedzieć o swojej działalności i zwiększyć świadomość wśród uczniów na temat misji NGO. Nawet punktowy kontakt może zaowocować zainteresowaniem młodych ludzi danym tematem albo dalszą współpracą w przyszłości.

Niezależnie od formy współpracy, pamiętaj o partnerstwie. Dla kadry nauczycielskiej, uczennic i uczniów udział organizacji to ogromna wartość dodana – wnosi aktualną wiedzę, praktyczne umiejętności i szerszą perspektywę. Dla NGO natomiast szkoła i jej projekty uczniowskie to przestrzeń realizacji misji i kształtowania postaw obywatelskich wśród młodych ludzi. Współpraca powinna być jednak tak wyważona, by obie strony czuły korzyści i szacunek dla swojej roli.

Uwaga!

Ważne: Organizacje społeczne mogą wspierać i inspirować, ale nie powinny wyręczać uczennic i uczniów w realizacji projektu. Pamiętaj, że celem edukacyjnym jest rozwijanie samodzielności i kompetencji młodzieży. Twoja pomoc będzie najcenniejsza, jeśli pozostawi uczniom przestrzeń do własnej pracy i decyzji.

Sposoby wspierania edukacji obywatelskiej przez organizacje społeczne

Greta Drożdziel-Papuga

Wiedząc już, jakie działania i projekty przewiduje podstawa programowa, warto zadać sobie pytanie: jak moja organizacja może pomóc szkole zrealizować te cele w sposób atrakcyjny i wartościowy? Poniższy rozdział systematyzuje formy wsparcia, jakie NGO mogą zaoferować szkołom.

Wprowadzenie edukacji obywatelskiej do szkół w naturalny sposób otwiera możliwości współpracy pomiędzy szkołami a organizacjami społecznymi i stwarza szansę na systemowe wzmacnianie postaw obywatelskich wśród młodych ludzi. Organizacje mogą wnieść do procesu edukacyjnego swoje doświadczenie, metody pracy i wartości, wspierając nauczycielki i nauczycieli w realizacji treści, które często wymagają praktycznego wymiaru i kontaktu z realnymi działaniami społecznymi.

Dla samych organizacji współpraca ze szkołami niesie wiele korzyści: pozwala docierać do nowych odbiorczyń i odbiorców, budować stałe partnerstwa, wpływać na kształt lokalnych społeczności oraz wzmacniać ich aktywność. Dla każdej ze stron jest to szansa na trwałą, systemową zmianę – tworzenie środowiska, w którym młodzi ludzie uczą się poprzez działanie, a nauczycielki i nauczyciele otrzymują realne wsparcie ze strony ekspertek i ekspertów z organizacji społecznych.

Wsparcie edukacji obywatelskiej przez organizacje to także sposób na uatrakcyjnienie zajęć, wyjście poza szkolne schematy oraz lepsze rozpoznanie potrzeb i możliwości dzieci i młodzieży, co może inspirować rozwój nowych projektów i działań.

VI.1 Autorefleksja dla organizacji

Zatrzymaj się na chwilę i sprawdź:

Zaznacz, które z poniższych punktów opisują to, czym jest lub może być dla Ciebie i Twojej organizacji wsparcie edukacji obywatelskiej w szkole. Jakie wartości i korzyści widzisz w takiej współpracy? Czy ten wysiłek się opłaca?

Wsparcie edukacji obywatelskiej to dla mnie:

- ☐ Realizacja misji i wartości mojej organizacji w sposób systemowy – poprzez wzmacnianie postaw obywatelskich młodych ludzi.
- ☐ Budowanie stałych partnerstw ze szkołami i środowiskiem edukacyjnym.
- ☐ Realny wpływ na lokalne społeczności poprzez edukację i współpracę.
- ☐ Wzmacnianie rozpoznawalności i widoczności mojej organizacji w szkole i środowisku lokalnym.
- ☐ Dotarcie do nowych odbiorczyń i odbiorców (uczniów, nauczycieli, rodziców, społeczności lokalnych).
- ☐ Testowanie i rozwijanie własnych metod, narzędzi i programów edukacyjnych.
- ☐ Zdobywanie wiedzy o potrzebach, problemach i perspektywach młodych ludzi.
- ☐ Rozwój kompetencji zespołu mojej organizacji dzięki pracy z młodzieżą i nauczycielami.
- ☐ Wpływ na kształt edukacji obywatelskiej i jakość przyszłego życia publicznego.
- ☐ Satysfakcja z realnego wpływu i wzmacniania poczucia sprawczości uczennic i uczniów.

Jeśli choć przy jednym punkcie zaznaczyłaś/zaznaczyłeś **TAK**, oznacza to, że warto wspierać edukację obywatelską w szkole. To Ty i Twoja organizacja decydujecie, **w jakim zakresie i w jakiej formie** podejmiecie to wsparcie.

Mysząc o wsparciu edukacji obywatelskiej i współpracy ze szkołami, pamiętaj, by zaproponowane formy, tematy, metody czy aktywności były:

- spójne z misją i wartościami Twojej organizacji,
- uzgodnione z zespołem i spójne z kompetencjami osób z organizacji,
- oparte o cele edukacji obywatelskiej (o których więcej w rozdziale),
- możliwe do przeprowadzenia, w zgodzie z zasobami i możliwościami zespołu,
- atrakcyjne i wartościowe zarówno dla nauczycielek/nauczycieli, uczennic/uczniów, jak i dla Ciebie oraz osób z Twojej organizacji.

Więcej o tym, w jaki sposób organizacja może współpracować ze szkołą, znajdziesz w rozdziale [*Współpraca organizacji społecznej i szkoły KROK PO KROKU*](#).

Jak Twoja organizacja społeczna może wspierać nauczycielki i nauczycieli w realizacji edukacji obywatelskiej w szkole?

Możesz odegrać istotną rolę w edukacji obywatelskiej dzieci i młodzieży, działając w różnych obszarach. W ramach wsparcia możesz m.in.:

- wzmacniać kompetencje nauczycielek i nauczycieli – poprzez szkolenia, warsztaty, mentoring, konsultacje lub udostępnianie materiałów edukacyjnych,
- inspirować i sieciować – tworząc przestrzenie do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk,
- dzielić się wiedzą – prowadząc lekcje, zajęcia lub warsztaty pokazujące konkretne przykłady zaangażowania obywatelskiego,
- tworzyć przestrzeń do praktycznego działania – zapraszając uczniów do współpracy przy projektach społecznych i działaniach Twojej organizacji (np. w roli wolontariuszek i wolontariuszy)
- konsultować pomysły i programy – pomagając w tworzeniu ścieżek edukacyjnych spójnych z celami szkoły,
- łączyć interesariuszy – pośrednicząc w kontaktach z lokalnymi instytucjami oraz ekspertkami i ekspertami,
- być sojusznikiem działań uczniowskich, dostrzegać wysiłków i zaangażowanie, motywować do działania,
- dawać informację zwrotną i dzielić się refleksją po wspólnych działaniach.

VI.2 Propozycje wsparcia edukacji obywatelskiej przez organizacje społeczne

Poniżej znajdziesz przykładowe formy wsparcia edukacji obywatelskiej, które możesz realizować we współpracy ze szkołami. Traktuj je jako inspiracje – zakres i forma działań zależą od misji, doświadczenia i zasobów Twojej organizacji oraz od celu, jaki sobie stawiasz lub stawiacie. Wszystkie zaproponowane działania realizują cele podstawy programowej edukacji obywatelskiej, łączą rozwój wiedzy o sferze

publicznej z kształtowaniem kompetencji społecznych oraz postaw obywatelskich. Propozycje te odpowiadają na potrzebę uczenia się poprzez działanie, dialog i doświadczenie. Z pewnością będą atrakcyjną alternatywą dla codziennych lekcji.

Żywa biblioteka

Cel w edukacji obywatelskiej: Wsparcie w zrozumieniu sfery publicznej oraz w samodzielnej analizie i ocenie bieżących zjawisk.

Jako „żywa książka” możesz opowiedzieć uczennicom i uczniom o własnym doświadczeniu w działaniu obywatelskim, projektach społecznych lub pracy w organizacji. Spotkanie może odbyć się w szkole bądź w siedzibie Twojej organizacji.

Jako organizacja wspierająca możesz:

- opowiadać własne historie i doświadczenia z działań obywatelskich,
- pokazać, jakie potrzeby społeczne te działania adresują i jakie przyniosły efekty,
- zachęcać uczniów do dialogu, zadawania pytań i dzielenia się refleksjami,
- inspirować młodych ludzi do własnych działań w szkole lub społeczności lokalnej.

Taka forma wsparcia pomaga uczniom zrozumieć, że życie publiczne to nie abstrakcja – to realne działania, w których każdy może znaleźć swoją rolę. Dla organizacji to także okazja, by bezpośrednio inspirować młodych ludzi i wprowadzać wartości obywatelskie w praktyce.

Gra decyzyjna

Cel w edukacji obywatelskiej: Pomoc w zrozumieniu oraz poszanowaniu wartości i zasad demokracji.

Organizacja może poprowadzić zajęcia w formie symulacji debat, posiedzeń rady miejskiej czy gry decyzyjnej. Uczniowie wcielają się w różne role – np. mieszkańców, przedstawicieli instytucji, organizacji społecznych czy mediów – i próbują wspólnie podjąć decyzje w odpowiedzi na konkretny problem społeczny.

Jako organizacja wspierająca możesz:

- przygotować scenariusze gry lub debaty,
- moderować i wspierać refleksję uczennic i uczniów,
- dzielić się przykładami dobrych praktyk dialogu i negocjacji,
- wesprzeć nauczycieli w opracowaniu materiałów.

Diagnoza lokalna

Cel w edukacji obywatelskiej: Identyfikowanie problemów społecznych i podejmowanie działań na rzecz dobra wspólnego.

Młodzi ludzie są ekspertami od własnego otoczenia. Zaproś ich do identyfikowania lokalnych potrzeb i problemów, dzielenia się perspektywami oraz współtworzenia diagnozy lokalnej. To doskonały punkt wyjścia do dalszych działań obywatelskich i projektów społecznych, np. petycji, akcji edukacyjnych, formułowania wniosków czy organizacji protestów.

Jako organizacja wspierająca możesz:

- zaprojektować i poprowadzić proces diagnozy – może to być np. fotospacer po okolicy,
- wesprzeć nauczycieli metodycznie, np. scenariuszami, publikacjami czy dobrymi praktykami z diagnozy lokalnej,
- podzielić się wiedzą o lokalnym kontekście i instytucjach,
- skonsultować np. ankietę czy inne narzędzie badawcze,
- przyjść na wysłuchanie wniosków z diagnozy lokalnej.

Młodzieżowe konsultacje społeczne

Cel w edukacji obywatelskiej: Zrozumienie procesów demokratycznych i wzmacnianie poczucia wpływu na sprawy publiczne.

Uczennice i uczniowie wcielają się w rolę uczestników konsultacji społecznych dotyczących konkretnego tematu (np. zmiany w przestrzeni szkolnej, lokalnej inicjatywy, transportu, oferty dla młodzieży, bieżących lokalnych zagadnień). Uczą się, jak wyrażać swoje potrzeby, słuchać innych oraz formułować wspólne stanowiska i rekomendacje.

Jako organizacja wspierająca możesz:

- zaprojektować scenariusz konsultacji i narzędzia do zbierania opinii,
- wesprzeć moderację spotkań lub pracę w grupach,
- podzielić się wiedzą o realnych procesach konsultacyjnych,
- pomóc uczniom w przygotowaniu wniosków i rekomendacji dla decydentów.

Solidarność na co dzień

Cel: Budowanie patriotyzmu, poczucia odpowiedzialności, empatii, szacunku dla innych, solidarności i otwartości na świat.

Patriotyzm i solidarność zaczynają się od codziennych relacji i drobnych działań w najbliższym otoczeniu. Jeśli jesteś lokalną organizacją, która mieści się niedaleko szkoły – tym lepiej. Zaproś uczennice i uczniów do przyjrzenia się, kto w ich otoczeniu potrzebuje wsparcia. Mogą to być rówieśnicy, sąsiedzi, grupy seniorów, a także miejsca wymagające troski, opieki czy porządkowania. Działania solidarnościowe pozwalają młodym ludziom doświadczyć, że bycie patriotą oznacza także uważność na innych i gotowość do podejmowania działań na rzecz wspólnoty.

Jako organizacja wspierająca możesz:

- zaproponować i wesprzeć realizację prostego działania solidarnościowego (np. międzypokoleniowego, pomocowego, integracyjnego),
- wesprzeć nauczycieli metodycznie, np. scenariuszem zajęć lub inspiracjami do działań,
- podzielić się przykładami dobrych praktyk solidarności lokalnej lub globalnej,
- połączyć szkołę z lokalnymi inicjatywami, instytucjami lub grupami społecznymi,
- towarzyszyć uczniom w refleksji po działaniu i pomóc nazwać zdobyte doświadczenia obywatelskie

Jesteś osobą, która na co dzień praktykuje edukację obywatelską. Twoje pomysły, doświadczenia oraz misja i cele statutowe Twojej organizacji mogą realnie wpływać na kształt edukacji obywatelskiej – zarówno w szkole, jak i poza nią.

Zatrzymaj się na chwilę i sprawdź

Masz już pomysł na działanie? Porozmawiaj o nim z zespołem. Sprawdźcie, jakie materiały i zasoby możecie uruchomić w ramach tego pomysłu. Co już macie wypracowane? Czego jeszcze potrzebujecie? Jeśli macie już odpowiedzi, to jesteście gotowi, by nawiązać współpracę ze szkołą.

Materiały, linki, inspiracje

Michał Mazur

Gdzie zaglądać, co śledzić?

Przedmiot edukacja obywatelska w szkołach to nowość i – jak każda nowość – dopiero się kształtuje. Zmieniają się praktyki, pojawiają się nowe scenariusze, narzędzia i interpretacje. Dlatego warto być na bieżąco. Śledzenie dobrych źródeł, zarówno tych oficjalnych, jak i eksperckich czy tworzonych przez praktyków, to sposób, by działać skuteczniej. To także szansa, by samemu dzielić się doświadczeniem i uczyć się od innych.

Poniżej znajdziesz zestaw materiałów, które mogą wesprzeć Twoją organizację w pracy ze szkołami i młodzieżą. To pogrupowana tematycznie biblioteczka z krótką podpowiedzią, jak dane źródło może się przydać. Warto do niej wracać, aktualizować ją i dopisywać swoje sprawdzone linki i inspiracje.

Biblioteczka

Edukacja obywatelska – podstawy prawne i materiały ogólne

[Podstawa prawna nowego przedmiotu: Rozporządzenie MEN z dnia 6 marca 2025 r. \(Dz.U. 2025 poz. 382\)](#)

To tutaj znajdziesz pełną podstawę programową nowego przedmiotu edukacja obywatelska, czyli listę tego, co szkoły *muszą* i *mogą* zrealizować z uczniami. Są tu zarówno zagadnienia tematyczne, jak i konkretne umiejętności, z którymi uczeń powinien skończyć przedmiot.

Tobie może pomóc zrozumieć, jakie treści (np. demokracja, prawa człowieka i obywatela, działania lokalne, globalne zależności) można omawiać w ramach przedmiotu, co pozwala lepiej dopasować możliwość współpracy, ofertę zajęć dodatkowych czy projekty do formalnych wymogów.

Edukacja obywatelska. Koncepcja przedmiotu	Krótką prezentacją wyjaśniającą koncepcję przedmiotu, jego miejsce w planie nauczania i kluczowe założenia dydaktyczne. Dla Ciebie może to być szybki brief do rozmów ze szkołą: pomaga złapać wspólny język, zrozumieć, na co nauczyciele będą kłaść nacisk i jak sensownie wpasować warsztaty lub projekty w realia edukacji obywatelskiej.
Edukacja obywatelska. Komentarz metodyczny do podstawy programowej przedmiotu	Oficjalna publikacja metodyczna przygotowana przez ekspertów, która tłumaczy, prostym i uporządkowanym językiem, jak rozumieć i wdrażać założenia edukacji obywatelskiej w szkole. Zawiera omówienie celów przedmiotu, kompetencji uczniowskich, ról nauczyciela i ucznia, a także przykłady działań i projektów obywatelskich. Choć skierowana głównie do nauczycieli, będzie bardzo pomocna również dla edukatorów z organizacji społecznych. Pozwala zrozumieć, jak myślą i pracują szkoły, co ułatwia budowanie współpracy i wspólnego języka. Dla Ciebie to świetne narzędzie, by dopasować ofertę zajęć, warsztatów czy projektów do realiów i oczekiwań szkolnych.
Podcast: Wprowadzenie do edukacji obywatelskiej jako nowego przedmiotu	Jeśli wolisz materiały do słuchania lub oglądania, sprawdź nagranie Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE) i w niecałe półtorej godziny wejdź w świat edukacji obywatelskiej. Poznaj założenia realizacji przedmiotu, w szczególności te związane z działaniami obywatelskimi oraz projektami edukacyjnymi.
Artykuł: Edukacja obywatelska w szkołach – czy jest się czego obawiać?	Tekst Centrum Edukacji Obywatelskiej odnosi się do gorących emocji wokół nowego przedmiotu oraz obaw nauczycieli i dyrekcji, czy szkoły są przygotowane na realizację edukacji obywatelskiej. Jednocześnie uspokaja – szereg elementów edukacji obywatelskiej funkcjonuje już w wielu szkołach. Zobacz jakie.
Repozytoria wiedzy i źródła do śledzenia	
Strona Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE)	Ośrodek Rozwoju Edukacji to główna instytucja wspierająca wdrażanie nowego przedmiotu w szkołach. Na stronie ORE znajdziesz bezpłatne materiały pomagające zrozumieć, jak prowadzić edukację obywatelską w praktyce. Choć tworzone z myślą o nauczycielach, są bardzo przydatne również dla NGO, które chcą lepiej rozumieć szkolne realia i skuteczniej współpracować ze szkołami. Poza informacjami dotyczącymi edukacji obywatelskiej ORE publikuje też szersze zasoby dla edukatorów: szkolenia, poradniki metodyczne, materiały do różnych obszarów pracy szkoły i wsparcia nauczycieli.
Sieć Organizacji Społecznych dla Edukacji (SOS dla Edukacji)	Koalicja ponad 70 organizacji pozarządowych działających na rzecz lepszej edukacji. Monitoruje zmiany w oświacie, opracowuje analizy i rekomendacje oraz wydaje publikacje (także do edukacji obywatelskiej). Śledzenie strony SOS pozwoli być Ci na bieżąco z trendami, raportami i głosem sektora społecznego w sprawach edukacji. To również platforma do nawiązania kontaktów z innymi organizacjami działającymi w szkołach i ze szkołami.
Zintegrowana Platforma Edukacyjna (ZPE)	Ogólnopolska platforma z bezpłatnymi e-materiałami edukacyjnymi (multimedia, ćwiczenia, scenariusze) tworzonymi z myślą o szkołach. Materiałów dedykowanych <i>stricte</i> edukacji obywatelskiej jest obecnie niewiele, ale warto mieć ją na uwadze, bo na pewno będą się pojawiać kolejne zasoby. Już teraz można znaleźć treści do WOS-u i HiT-u, które mogą okazać się przydatne jako inspiracja przy projektowaniu działań organizacji społecznej na potrzeby szkół i edukacji obywatelskiej.

Biblioteka Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO)	Rozbudowane repozytorium scenariuszy, kart pracy, publikacji i narzędzi do pracy edukacyjnej. Znajdziesz w niej materiały zarówno związane z edukacją obywatelską, jak i wolontariatem, samorządnością czy edukacją wyborczą. Dla NGO wartościowe są też bardziej uniwersalne zasoby, m.in. o tym, jak pracować z grupą, prowadzić zajęcia angażujące młodzież, budować dyskusję, planować działania i projekty, czyli rzeczy, które przydają się niezależnie od tematu i ułatwiają wyjście do uczniów z sensowną, dobrze zaprojektowaną ofertą.
Działania obywatelskie i projekty edukacyjne	
Edukacja obywatelska w praktyce – inicjatywy i zasoby organizacji społecznych dla szkół i nauczycieli	Sieć Organizacji Społecznych dla Edukacji przygotowała przegląd tego, co NGO już robią i oferują szkołom w obszarze edukacji obywatelskiej (inspiracje, narzędzia, przykłady inicjatyw). Dla organizacji planujących wejście do szkół to dobra mapa tego, co już się dzieje, sposób na rozpoznanie, jakie formaty działają (warsztaty, projekty, materiały) i gdzie warto szukać partnerstw.
Karty działań obywatelskich	Zestaw gotowych materiałów przygotowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej z konkretnymi typami działań obywatelskich (np. debata, kampania, pytanie do władzy, petycja, konsultacje, sonda, wywiad). Dla organizacji społecznych to świetna lista możliwych aktywności do zaproponowania szkole oraz język do wspólnego planowania projektu z uczniami i nauczycielami. Sprawdź całość albo wybieraj pojedyncze karty pod kątem konkretnego projektu.
Portfolio jako pomoc w kształceniu edukacji obywatelskiej	Czym jest portfolio ucznia w edukacji obywatelskiej? Jak sensownie go używać? I jak może pomóc w realizacji działań obywatelskich i projektów edukacyjnych? Na te pytania odpowiada publikacja Centrum Edukacji Obywatelskiej. Może Ci ona pomóc zrozumieć, jak mierzyć i pokazywać efekty pracy wokół nowego przedmiotu oraz jak zaplanować dokumentację tak, żeby pasowała do logiki oceniania i monitorowania w szkole.
Podcast: Działania fakultatywne i projekt grupowy	Podcast na kanale Ośrodka Rozwoju Edukacji, w którym eksperci i praktycy omawiają, w jaki sposób ciekawie planować i prowadzić działania fakultatywne oraz projekt grupowy w edukacji obywatelskiej. Znajdziesz w nim też wątki o tym, jak w takie projekty mogą sensownie wchodzić podmioty spoza szkoły.
Współpraca organizacji społecznej ze szkołą	
Kodeks Dobrej Współpracy szkół i organizacji społecznych Współpraca szkół z organizacjami społecznymi. Poradnik formalno-prawny W stronę współpracy: organizacje społeczne i szkoły – Raport	Publikacje Fundacji Pole Dialogu to spójny pakiet, który pomaga rzetelnie zaplanować i uporządkować współpracę między szkołą a organizacją społeczną – od zasad, przez diagnozę realiów, po kwestie formalne. <i>Kodeks</i> uporządkuje Ci podstawowe reguły i standardy partnerstwa, <i>Poradnik</i> da praktyczne, formalno-prawne wskazówki, a <i>Raport</i> pokaże rzeczywistość szkół i NGO, czyli czego można się spodziewać w terenie i jak się do tego przygotować.
Artykuł: Od czego zacząć współpracę ze szkołą?	Artykuł na portalu ngo.pl w skrócie opisuje, jak przygotować pierwszą propozycję współpracy dla szkoły i co koniecznie w niej zawrzeć.

ePoradnik – RODO dla NGO Dzieci i młodzież w organizacji pozarządowej. Standardy ochrony małoletnich	Dwa praktyczne, formalno-prawne kompendia opublikowane przez Narodowy Instytut Wolności: pierwsze porządkuje kwestię ochrony danych w NGO, drugie pomaga wdrożyć standardy ochrony małoletnich w działaniach z udziałem dzieci i młodzieży.
Współpraca z młodzieżą	
Raport: Dobra rozmowa w szkole Pogadajmy: Poradnik Dobrej Rozmowy	Dwa uzupełniające się materiały Fundacji Nowej Wspólnoty dotyczące rozmowy w warunkach różnicy poglądów. Raport pokazuje, jak młodzi rozmawiają w szkołach i co im utrudnia konstruktywną dyskusję. Poradnik prowadzi krok po kroku przez kluczowe etapy dobrej rozmowy. Edukacja obywatelska ze swojej natury może dotyczyć tematów politycznych i kontrowersyjnych – przygotuj się na to, jak dobrze ułatwiać rozmowy na trudne tematy.
Projekt społeczny krok po kroku Projekt – relacje. Poradnik o procesie grupowym dla pracujących z młodzieżą	Publikacje Centrum Edukacji Obywatelskiej przydatne do ogólnej pracy z młodzieżą, także w kontekście edukacji obywatelskiej. Pierwsza to praktyczna instrukcja pracy metodą projektu z młodzieżą, druga wspomaga budowanie procesu grupowego i dbanie o dobre relacje wszystkich osób uczestniczących.

Bibliografia

- Broniewska M.J., *Współpraca organizacji pozarządowych (NGO) z administracją publiczną – strategia i zasady*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego” 2013, nr 98, s. 415–423 („Administracja i Zarządzanie”, t. 25).
- Meisel-Dobrzański J., *Współpraca NGO z sektorem publicznym – sposób na wzmocnienie demokracji i wzrost jakości polityk publicznych w Polsce*, „Zarządzanie Publiczne. Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2014, nr 1 (25), s. 73–90.
- Pędzich A., *Włącz szkołę! Kodeks Dobrej Współpracy szkół i organizacji społecznych*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej – Fundacja Pole Dialogu, Warszawa 2022, <https://poledialogu.org.pl/kodeks-dobrej-wspolpracy>.
- Zalewski P., W. Wilk, M. Gałek, *Włącz szkołę! Raport z badania eksploracyjnego. W stronę współpracy: organizacje społeczne i szkoły*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej – Fundacja Pole Dialogu, Warszawa 2021, <https://poledialogu.org.pl/w-strone-wspolpracy-organizacje-spoeczne-i-szkoly>.
- Żmijewska-Kwiręg S., *Jak mądrze współpracować z organizacją społeczną?*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2024, <https://ceo.org.pl/jak-madrze-wspolpracowac-z-organizacja-spoeczna>.

